

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Scopvs Biblicvs Veteris Et Novi Testamenti

Novicampianus, Albertus

Antverpiae, 1566

IX. Fides, spes, charitas.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30443

consequatur. De hoc sacramento & illud est Iacobi Apostoli: *Infirmatur Iaco. 5. quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie ut orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleviabit eum Dominus.* *Materia extremae unctionis est oleum oli- trerae un- uae per Episcopum benedictum. Solet tionis.* autem esse triplex oleum in Ecclesia ab Episcopis in die coenae Domini consecratum. Oleum infirmorum, oleum ca- *Oleum in thecumenorum, et Chrisma ex oleo o- Ecclesia tri- liuae & balsamo compositum, de quo plex.* antea dictum est, ubi de confirmatione egimus. Forma huius Sacramenti est: *Forma ex- Per istam sanctam unctionem, & suam ip- trerae un- sius misericordiam, indulgeat tibi Do- ctionis.* minus quicquid per visum, &c. Et simi- liter in alijs membris. Atque haecenus de sacramento dictum sit, nunc fides, spes, charitas describendae sunt, quibus primum locum post iustificationem in scopo biblico dedimus.

FIDES, SPES,

Charitas.

Religionis Christianae virtutes praecipuae, sunt tres, fides, spes, cha- *virtutes ca- tholicae tres* ritas, quae Theologicae nominantur, hoc est, divinae, quod religione Christi- ana sint potissimum sequendae. Quibus &

Aug. l. 1. c.

37. de do-
ctr. Christ.

l. 1. solilo.

Fides in pri-
mis requiri-
tur in Chri-
stianismo.

Hebr. 11.
Fides qua-
re Paulo di-
catur sub-
stantia.

& scientiam omnem, & prophetiam militare, omnemque intellectum scripturarum ad illas referri debere, viri religionis Christianæ grauisissimi aiunt.

Fidem imprimis requiri in Christianismo scriptura sacra indicat. *Impossibile est sine fide placere Deo*, ait Paul. Qui etiam fidem appellat substantiam, hoc est, fundamentum rerum sperandarum, quod scilicet sine fide non queat in altum strui, immo neque consistere spiritualis virtutum ac gratiarum fabrica. Nam nisi crediderimus non tantum de retributione, sed de eo ipso quod Deus sit, labuntur nobis omnia. Quod si nauem nemo ingreditur, nisi prius se credat seruari posse: si agricola non committit sulcis semina, nisi credat terram multo plura relaturam quam acceperit. Et ne de singulis agatur, si nihil est quod in vita geri possit, nisi credulitas aliqua præcesserit, quomodo non multo magis fides in edificio spirituali virtutum ac gratiarum imprimis ceu fundamentum iacenda est, id quod Paulus testatur: *Accedentes ad Deum oportet credere quia est, & in quaerentibus se remunerator sit.*

Spes requiri-
tur in Chri-
stianismo.
Hebr. 6.

Spem necessariam esse Christiano, inter cætera testimonia sacra scripturæ, diuinus Paulus abunde testatur, cum spem appellat animæ nostræ anchoram

tutam ac firmam, & incedentē vsq; ad interiora velaminis, hoc est, tabernaculum æternæ beatitudinis, vbi præcursor pro nobis introit Iesus. Quæadmodū enim anchora fluctuante mari firmat naues ne euertatur, aut in saxa impellatur, & cōfringatur: ita spes in his mūdi tēpestatibus, de promissis diuinis nos cōfirmat, vt quæ nobis nō in rebus fluxis, sed in cœlo fixa est, vbi nullæ rerū vices, sed æterna stabiliaque omnia.

Charitatem autem fidei & spei adiungi debere, inde liquet, quod fides sine charitate poterit quidem esse, sed non prodesse. *Fides enim in Christo valet*, ait Paulus, *quæ per dilectionem operatur*, & vt idem ait: *Si linguis hominū loquar, et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs resonans, & cymbalum tinniens: & si habuero Prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem sciētiā, & si habuero omnem fidem, ita vt montes transferā: charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Caritas patiens est, benigna est. Caritas non emulatur, non agit perperā, non inflatur, nō est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, nō irritatur, non agit malum, non*

P gaudet

Spes anchora.

331.32.
*Charitas in christianis-
mo neces-
saria.*
Galat. 5.
1. Cor. 13.

gaudet super iniquitate, congaudet autem
veritati, omnia suffert, omnia credit, om-
nia sperat, omnia sustinet. Et paulo post:

316. 20.

Nunc autem manent fides, spes, charitas:

*Charitas
insigne
Christia-
norum.*

Ioan. 13.

1. Ioan. 4.

331. 32.

Roma. 13.

Coloss. 3.

Hæc est Christiani hominis quasi pec-
culiare quoddam insigne, docente Chri-
sto: In hoc cognoscent omnes quia discipuli
mei estis, si charitatem habueritis inter vos
mutuam. Qui manet in charitate (ait Apo-
stolus Ioannes) in Deo manet, & Deus
in eo. Charitate qui præditus est, legem im-
plet, ut Paulus ad Romanos docet. Idem-
que alibi eandem vinculum perfectio-
nis vocat.

*Cur fides
spes chari-
tas in pri-
mis in Chri-
stianismo
requiratur.*

180. 9.

1. Cor. 12.

25. 25.

Roma. 11.

Cur autem prædictæ tres virtutes
ad religionem Christianam in primis
requirantur, inde inter cætera collige-
re poteris. Cùm Deus is sit, ut quid sub-
stantiæ sit, neutiquam intelligi possit,
tum iudicia exuberantissimæ sapientiæ
diuinæ talia sint, ut nullis mētribus hu-
manis percipiuntur, consilia sic institu-
ta, ut eorū rationes nullus creatus intel-
lectus peruestiget. De quibus quidem
eum Paulus Apostolus cui tertij cæli
mysteria videre cōtigerat, differeret, stu-
pore contemplati orborto exclamavit:
O altitudo sapientiæ & sciētiæ Dei, quam
inscrutabilia sunt iudicia eius, et in-
cognabiles viæ eius, quis enim cognovit sensum
Domini.

Domini
quædã
ctes, so
quia cr
vocat
sequi
gar. C
præcip
in hoc
ditore
quoad
peccat
bis ce
iudica
luntas
dictar
his ren
esse no
hoc ef
tem a
rer præ
feram
hic ad
docet
quiri.
te est
me vo
sum, r
te est
vocas
Fides

Domini? Cùm (inquam) hæc talia sint, *1. Cor. 11.*

quædã etiã si sapientiã mundanã spectes, scandalo : necessariò erit hic fides, qua credat vnusquisq; vera esse ad quæ vocatur : & spes qua speret se illa consequi : & charitas qua illa omnia diligat.

Cùm enim intellectus & voluntas præcipuæ vires animæ Protoplasti, illi in hoc diuinitus inditæ, vt Deum conditorem omnium cognosceret, agnitum quoad fieri posset, complecteretur, per peccatum vitiatæ fuere in illo, & in nobis ceu stirpe. Intellectus quidem quo iudicaret quid eligendum errore : Voluntas verò, qua expeteret quod ratio dictaret carnali concupiscentiã. Igitur his remedijs opus est, fide (sine qua spes esse non potest) quæ purificaret cor, hoc est mentem, & rationem ceu fontem animi : & charitate, quæ submoueret prauas cupiditates, vt ad ea tantum feramur, quæ præscripsit Deus. Libuit hic adscribere verba Augustini, quibus docet fidẽ, spẽ, charitatẽ in religione requiri. Fides (inquit) sine spe & charitate est, si dicas : Credo vera esse ad quæ me vocas, sed ego ea capere non possum, nec volo. Fides sine spe cū charitate est, si dicas : Credo vera ad quæ me vocas, & volo ea cõsequi, sed nõ possũ. Fides cum spe sine charitate est, si dicas

Intellectus & voluntas præcipue res protoplasto indite quomodo corrupte sint.

Roma. 5. Roma. 7.

Act. 15. 1. Timo. 1.

Li. 21. sen. in Ench. ad Lau.

Credo vera esse ad quæ me vocas, & ea possem cõsequi si velim, sed nolo. Charitas sine spe & fide est, si quis dicat: vehementer se velle sine illecebris corporis viuere in æternum, sed neq; credere esse vitã æternã, nec, si fit, posse eã consequi. Cũ fide sine spe charitas est, si & desiderare se vitã æternã, & credere esse quis dicat, sed posse assequi neget. Spes autẽ sine fide quomodo esse possit nõ inuenio. Nemo enim sperat se posse assequi, quod esse non credit. Oportet ergo inesse animo omnia tria, fidem, spem, charitatem, vt & credat vera esse ad quæ vocatur, & speret se posse assequi, & omnino ea diligat: hæc ille. De his igitur singillatim agendum est breuiter, & primò de fide.

*Aug. epi. 19
Fides duplex.
epist. 154.*

*Fides diuina duplex.
1. ob. 2.*

Fidei nomen à fido deflexum, vt scilicet fides appelletur, quia fiat quod dictum est. Fides est duplex, diuina & humana, hæc est, qua hominibus creditur, describiturque esse dictorum conuentorumque constantia & veritas: hæc ad præsens negotium non pertinet. Diuina verò est, quæ Deum pro obiecto habet. Diuiditur autem bifariã, in viuam & mortuam: posterior est quæ creditur vera esse quæ diuinitus relata sunt, verum charitatis expers est, hæc etiam historica dicitur. Quæ quidem & si necessa

cessaria sit ad salutem, tamen multis etiam malis accidit, quin & demonibus, qui, ut Iacobus ait, *credunt & contremiscunt*. Atque ita constat eam non esse effectricem salutis, quemadmodum priorum quæ est firma assensio his quæ diuinitus reuelata sunt & promissa, atque illud in primis, iustificari à Deo impium per gratiam eius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, hisque credens firmiter per dilectionem operatur: eam aliqui iustificatorem & formatam nominant. Fidem Paulus definit esse substantiam rerum sperandarum, argumentum non apparatus. Quæ quidem definitio (sic enim eam vocat Augustinus) ut exactius percipiatur, explananda nobis est, præsertim cum res sit maximi momenti. Fidem esse substantiam Paulus dicit, hoc est, fundamentum, & quod Græcè significantius dicitur hypostasim, quod scilicet sine fide non queat in altum strui, immo neque consistere spiritualis virtutum & gratiarum fabrica. Est enim omnium bonorum, ut Augustinus ait, fundamentum, quod paulò ante euidenter ostensum est. Quoniam autem in fide requiritur firma notitia seu assensus, neque enim fides existimanda est vulgaris aliqua credulitas. Proinde in defini-

Iacob. 2. Fides viua

Hebræ. 11.

Definitio fidei Paulina.

Tract. 79. super Ioan.

334. 16.

De fide ad Pet. Diac.

*Fides in di-
uinis vicē
argumento-
rum obit.*

tionē additur à Paulo elenchus id est
argumentum, quod est ratio faciens fi-
dem rei dubiæ: vt scilicet quemadmo-
dum illa indubitata habentur, quæ ar-
gumentis comprobantur, ita certissi-
ma illa existimanda sunt quæ apprehen-
duntur fide, quæ quidem in diuinis vicē
argumentorū obit, cū in diuinis talia
sint vt nullis argumentis illis fides fieri
possit. Quo enim argumento astrue-
re poteris, Deum vñum esse in essentia,
trinum in personis? mundum à Deo ex
nihilo creatum? homines eadē corpora
resumpturos & resurrecturos? & alia
permulta? Et veluti in humanis rebus
argumenta sequitur cognitio, ita in di-
uinis fidem, docente Esaia: *Nisi credide-
ritis (inquit) non intelligetis.* Porro vo-
cabulis duobus, sperandarū & non ap-
parentium, in definitione fidei positis
ostenditur obiectum fidei, id est res cir-
ca quas versatur fides, quæ quidem res
nec sensibus nec rationibus humanis
deprehenduntur, sed eas firma spes ita
repræsentat animo, quasi coram cerne-
rentur, quasi manibus tenerentur, quæ
que per se videri nequeūt, eas persuadere
esse certissimas, nō argumentis huma-
nis, sed certa fiducia erga Deū authori-
talē fidē in pijs præcellētia mirandæ
facta consecuta sunt, & consequuntur.

Isaie. 7.

*Obiectum
fidei.*

319. 10.

Quæ

Quorū animo penitus infixū, inimo-
 tumque sedit: nihil tam verū esse, nihil
 tā certū atq; indubitatū eorum quę au-
 ribus hauriuntur, manibus tenentur,
 quę oculis conspiciuntur, quā quę fi-
 de apprehenduntur. Et quoniam breue
 iter est per exēpla & efficax: eius rei ali-
 qua exēpla subiiciātur. Argumenta hu- *Exempla*
 mana consideraueris, non merebitur fi- *fidei.*
 dem, vt ex his quę non sunt, fiant quę *335.23.*
 sunt. Pij tamē, quod nec cōspici potuit, *Hebr. 11.*
 nec ratiocinatione mētis humanę col-
 ligi, perinde credūt ac si viderēt mun-
 dū conditū verbo Dei, soloq; iussu con- *Gene. 6.7.*
 ditoris. Nō apparebāt argumēta Noë, *Noë.*
 quibus colligeret futurum vniuersum
 animantiū genus diluuiō deletum iri.
 Neq; enim credibile fuerat ratione hu-
 mana ita dictāte, tantā inundationem
 futurā: homines erant mira securitate,
 conuiuantes, matrimonium celebran- *Luc. 17.*
 tes, oraculū quo ipse monitus fuerat ir-
 ridentes. Ille tamen minimē indubita-
 tū habens, euenturū quod Deus prædi-
 xerat, iussa diuina capessiuit, arcam ap-
 parauit, & simul seruauit ea quę Deus
 in eam tollenda mandarāt: & reliquos
 homines cōdēnauit ad eō diffidētes ser-
 moni diuino, vt adornantem fabricam
 in futurum diluuium irriderent. Abra- *Abraham.*
 ham non circūspiciebat mori diffiden- *Gene. 15.*

tium argumenta, quibus quod Deus futurum prædixerat, fieri posse doceri potuisset, sed præter spem sub spe credidit Deo dicenti, illum patrem futurum multarum gentium, ac posteritatis auctoritatem tam numerosam, ut stellarum multitudinem æquare possit. Neque respexit corporis vires iam effœtas, & ad generandum inualidas, ut qui iam accederet ad annum centesimum. Nec contemnerat ætatem uxoris, cui & ipsi iam emarcuerant muliebria membra, ut etiam si ipse nondum gignendi viribus destitutus fuisset, tamen illa ferendo vterero non esset habilis: nihil (inquam horum) venit in mentem, nihil hæsitavit sed toto pectore adhæsit promissis Dei: adeo ut cum Deus explorans, quam ex animo sibi fideret, iussisset ut immolaret filium suum Isaac, cum is filius, inquam, & vnicus esset, & cuius nomine promissa fuit posteritas, siquidem hic erat sermo promittentis: *In Isaac vocabitur tibi semen*, nihil tamen cõratus, aggressus est facere quod iussus est, nihil interim secum reputans: Vnde mihi posteritas, si occido hunc, in quo vno spes est posteritatis? sed illud in animo perpendebat, Deum qui promiserat, mentiri non posse, & si libeat, vel à mortuis excitare posse extinctum filium generis

Roma. 4.

Gene. 18.

Gene. 22.

ris propagatorem. Moyses vbi eduxit *Moyfes.*
 set ex Aegypto populū, montibus ma- *Exod. 14o*
 rique seprus, videns armatum tyran-
 num imminere ceruicibus gentis suæ,
 non aliter animo infraçto filus est inui-
 sibilibus præsidijs Dei, acsi eum coram
 oculis suis inspexisset. Neque spe exci-
 dit: aquæ enim maris diuulsæ, instar
 montium curuatæ, repressæque ita ste-
 tere, vt populus sicco pede pertrāsiret,
 quem Pharaο cōsequi volens, mare in-
 gressus, aquis obrutus est. Et ne de sin-
 gulis agatur, quis enim hos fando enu-
 merare valeat? fidei illorum tribuen-
 dum, qui Deo, quem corporeis oculis
 non cernebant, seipsos ita addixerant,
 deuouerant, & consecrarāt, vt nec mor-
 te diuelli potuere, cæsi gladijs occubue-
 runt, lapidati sunt, dissecati sunt horren- *Hebræ. 21o*
 do supplicio, corporis membris in di-
 uersa distractis. Quibus verò tales cru-
 ciatus, non contigerunt, ritu ferarum
 oberrabant per solitudinem, vtcunque
 tecti pellibus caprinis aut ouillis, labo-
 rantes inopia rerum necessariarum, vn-
 dique persecutorum inuidia pressi, pro-
 tectis, speluncis vtentes, ac terre cauer-
 nis: firma enim fides, alta mente illis
 reposita fuerat, se præmium à Deo cum
 fœnore post hanc vitam recepturos,
 multò satius esse iudicantes breuis hu-
 ius

ius vitæ iactura adipisci immortalitatem, quam ob lucellum exigui temporis perdere vitam æternam. Alij verò qui cogitatus suos iactarunt in Domino, omni sollicitudine in eum, proiecta, fidentibus, ardentissimis que votis à Deo impetrarunt, vt eos innocuos ser-

Dani. 24.

uariet. Leones enim, quod iuxta cursum naturæ fieri non poterat, iniuctæ in alios sauitiæ, aut vicerunt, aut senserunt innocuos, velut occluso ore aut alligatis vnguibus vt lædere non possent. In

Dani. 2.

incendio, in quod medium iniecti fuerunt, sic illæsi permanserunt, quasi corporibus suis natiuam vim ignis extinguerent. E medijs ensibus in se districtis incolumes effugerunt, protectore Deo. Quin & illud meruit etiam fiducia nonnullorum, vt cum eos alimenta quibus corporis languentis vires reficerent, defecissent, cibo à cor-

Elias.

3. Reg. 17.

4. Reg. 7.

Act. 9. 20.

uis Deo ita procurante, afferri solito, & alijs miris rationibus parato alerentur. Effecit fiducia firma aliorum, vt mortuos ad vitam reuocari conspicerent. Et, vt cum Augustino finiam,

Sermone. 1.

de verbis

Apostoli.

fides peccatores homines saluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles iustificat, penitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat, virgines & viduas

D E
& con
regnis
na her
muni
tione c
stolo d

Ex p
aliud e
dem, c
bus su
tura e
mo cr
cua cu
non ip
loco c
creder
dere i
gnific
loqui
dere c
rò cre
duo e
multi
nibus
niam
Terra
Deum
stian
sine c
ria se
des e

& conjugales casto pudore conseruat, regnis cœlestibus præparat, in æterna hereditate cum Angelis sanctis communicat. Atque hæctenus de explanatione definitionis fidei, à Paulo Apostolo data.

Ex prædictis facile colligi potest, *Aliud est aliud esse illa quæ creduntur, aliud fides, aliud- ea quæ cre- dem, qua creduntur. Illa quippe in re- duntur.* bus sunt, quæ vel esse, vel fuisse vel futura esse dicuntur: hæc autem in animo credentis est, ei tantum conspicua cuius est: quamuis sit & in alijs non ipsa, sed similis. *Differentia inter credere Deo, credere Deum, & credere Deo, Deum in Deum.* Obseruanda hoc loco differentia, quæ ponitur inter credere Deo, credere Deum, & credere Deo, Deum in Deum. Nam illud primum significare dicitur, credere vera esse quæ *Aug. serm. 181. de Tēp.* loquitur Deus. Secundum verò, credere quia ipse est Deus. Tertium verò credendo diligere illum. Illa priora duo etsi necessaria salutis sunt, tamen multis etiam malis accidunt, & damno- nis, præsertim hoc secundum, quoniam credunt, & sciunt illū esse Deum. Tertium autē soli nouerūt qui diligunt Deum, qui non solum nomine Christiani sunt, sed & factis & vita, quia *244. 7.* sine dilectione fides inanis est. *Materia* Materia seu obiectum circa quod versatur *fidei.* fides est De^o, operaq; eius. Porro de Deo

Opera præcipua Dei à nobis credenda, de quibus in descriptione Dei egimus.

Prima pars symboli, cuius explicatio ex præcedentibus petenda est.

Eius partis symboli declaratio ex antedictis petatur.

303. 14. Tertiū opus Dei, in tertia parte symboli expressum.

41. 22. Amen.

Symbolum

quæ credenda sunt, dictum est vbi de Deo egimus. Operum autem Dei præcipuorum à nobis credendorum vnum est, Deum ex nihilo verbo suo cuncta visibilia, & inuisibilia creasse, eaq; conseruare, gubernare, vt ante ostensum est. De eo est prima pars Symboli Apostolici: *Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ*. Alterum est Ecclesiam à Deo patre per filium redemptam à peccato, potestate, diaboli, & damnatione æterna, eandemque factam hæredem vitæ æternæ. De eo est altera pars Symboli: *Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis, ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, inde*

*venturus est iudicare viuos & mortuos. Tertium opus Dei est, per Spiritum sanctum Ecclesiam sanctificari & viuificari & gubernari, de quo est tertia pars Symboli: *Credo in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam, Amen.**

Ceterum Symbolum Apostolicum, cuius

DE
cuius nu
quod ab
litus acc
dicand
situm si
no, ind
est. Quo
bis breu
gnum e
summa
rit, vt
ne sanc
symbol
locis tra
Græca
ducta,
lium no
catus et
Fides en
aius pe
fia con
vnum
fidem
tis, eiu
cramer
Ad ear
banda
Suppor
te, soli
culo pa
vocati

cuius nunc mentio facta est, dicitur
 quod ab Apostolis Spiritu sancto coe-
 litus accepto, in varias regiones ad præ-
 dicandum Euangelium ituris compo-
 situm sit, *συμβάλλω* Græcis est compo-
 sito, inde symbolum nomen deductum
 est. Quod quidem symbolum, licet ver-
 bis breue sit, sacramentis tamen ma-
 gnum est. Nam omnia mysteria diuina
 summarim continet. Locus hic requi-
 rit, vt pauca de Ecclesia & cōmunio-
 ne sanctorum dicā, nam cætera quæ in
 symbolo Apostolico continentur, suis
 locis tractantur à nobis. Ecclesia dictio
 Græca est à verbo Græco *ἐκκλησία* de-
 ducta, quod est euoco. Nā cœtus fide-
 lium nomine Ecclesiæ significatus, euo-
 catus est per verbū Dei ad Deū verum.
 Fides enim (ait Paulus) ex auditu est, au-
 ditus per verbum Dei. Est autem Eccle-
 sia congregatio fidelium profitentium
 vnum Deum, vnum Euāgelium, vnam
 fidem, vnam spem in vinculo charita-
 tis, eiusdem spiritus, & eorundem sa-
 cramentorū participationē habētium.
 Ad eam definitionem Ecclesiæ cōpro-
 bandā, inter cetera illud Pauli pertinet:
 Supportantes (inquit) inuicem in charita-
 te, solliciti seruare vnitatē spiritus in vin-
 culo pacis, vñ corp⁹, et vnus spiritus, sicut
 vocati estis in vna spe vocationis vestræ,

*Apostolo-
rum.*
*Aug. serm.
181. de tēp.*
*Symbolum
Apostolorū
sacramētis
magnum.*
*Ecclesiæ no-
men vnde
deductum.*
Roma. 11.
*Quid est
Ecclesia.
326.6.*
324.25.
Ephe. 4.

vnus Dominus, vna fides, vnū baptisma, vnus Deus, & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus vobis.

1. Cor. 10.

Ecclesia Dei duplex

Ecclesia militans cui cōparatur à Christo.

Matth. 25.

Matth. 13.

Ecclesia militans bifariam consideratur.

Tiim. 2.

329. 8.

1. Tim. 2.

Et illud: *Vnus panis, & vnū corpus multi sumus, omnes quidem de vno pane, & de vno calice participamus.* Ecclesia Dei est duplex: triumphans & militans. Triumphans, est beatorum spirituum in caelis cum Deo regnantium. Militans, est coetus fidelium, militantiū contra carnem, diabolū, mundum. Hanc Christus comparauit decem virginib, quinque fatuis, & quinque prudentibus. Sa genæ item misæ in mare, ex omni genere piscium congreganti. Præterea tritico seminato in agro & zizanie: innuens in Ecclesia militante vsq; ad finem seculi bonos cum malis futuros. Proinde Ecclesia hæc bifariam consideratur. Primò, strictius, quatenus eos dicimus esse in Ecclesia, qui ita sunt in domo Dei, vt ipsi sint domus Dei, seu vna membra corporis mystici, quæ Paulus appellat: *Populum emundatum ab omni iniquitate, acceptabilem Deo, sectatorē bonorum operum.* Ecclesia eatenus accepta, soli Deo nota est, testante Paulo: *Nonit Deus qui sunt eius.* Ad eum modū nō oportet accipere Ecclesiā, vbi vel Christus audiendā Ecclesiā præcipit, vel patres post Apostolos, de authoritate Ecclesie

DE
clisæ d
dienda
re, & co
cundò E
ditur o
nē prof
mentori
Catholi
li, per q
sionis, a
cramon
aliter ac
dam me
guida, a
formam
tamē eiu
clisæ ad
tur excē
et Gent
commu
dicio E
fortio, d
Quema
excōmu
Ego (in
spiritu, i
rat⁹ est, i
si, cong
virtute
modi ho
nis, vt ff

desiæ differunt. Hanc enim, quæ audienda est, nobis visibilem esse oportere, & cognoscibilem, nemo non videt. Secundò Ecclesia cōsideratur, vt completur omnes qui habent communionē professionis fidei, doctrinæ, & sacramentorum, secundum Apostolicam & Catholicam traditionem. Atq; ita mali, per quandam colligationem professionis, ac exterioris participationis sacramentorū, sunt in Ecclesia Dei, non aliter ac palea in tritico, vel sicut quædam membra arida aut putrida vel languida, adherent corpori humano. *Hi formam quidem pietatis habent, virtutem tamē eius abnegant*, vt Paulus ait. Ab Ecclesia ad eū modum accepta, excluduntur excōmunicati, hæretici, schismatici, et Gentes ignorantes verum Deū. Excommunicati quidē, quòd publico iudicio Ecclesiæ, ab exteriori Ecclesiæ cōfortio, donec resipiscant, separati sunt. Quemadmodum Paulus fornicarium excōmunicat, ad Corinthios scribens: *Ego (inquit) absens corpore, præsens autem spiritu, iā iudicavi vt præsens, eū qui sic operat⁹ est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu tradere huiusmodi hominem Sathanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini.*

Non

Mali quomodo in Ecclesia.

330.2.

2. Tim. 3.

*Qui alieni**sunt in Ec-**clesia.**Excommu-**nicati.*

157.32.

73.1.

1. Cor. 5.

Non omnis
qui in mor-
tali peccato
est excom-
unicatus est.

1. Cor. 5.

1. Ioan. 2.

Ioan. 2.

Differentia
inter here-
ticos et ma-
los catho-
licos.

327. 8.

Aug. c. 11.
lib. quaest.
ex Math.

Non autem quisquis in mortali peccato est (vt quidam sentiunt) is statim excommunicatus est, donec ab Ecclesia fit talis nominatus. Nam Paulus fornicatores, & auaros Christianos intus in Ecclesia dicit esse: *Quid enim (ait) mihi de ijs qui foris sunt iudicare? nonne de ijs qui intus sunt, vos iudicatis? nam eos qui foris sunt, Deus iudicabit.* In quibus verbis Paulus per eos qui foris sunt, intelligit Gentes: per eos vero qui intus sunt, Christianos. Porro haeretici, & schismatici extra Ecclesiam sunt, quod sua sponte Ecclesiam deseruerint, eam contemnes. De quibus Ioannes: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: na si fuissent ex nobis, permansissent utique nobis.* Et alibi idem docet, eum qui Christi doctrinam non affert, non recipiendum in domum, nec aue illi dicendum. Inter haeticos autem & malos catholicos hoc interest, quod haeretici falsa credunt: illi autem vera credentes, non viuunt ita vti credunt. A *1. Ier. 18.* Gratia est, eligo, inde haeticus, qui praeter veritatem aliquid opinatum habet. Schismaticos autem non fides diuersa facit, sed communionis diruta societas. Vtrum autem inter zizania numerandi sunt (ait Augustinus) dubitari potest. Sed ait illos magis videri spicis corrupta

DE P
ptis simil
fia alieni
cant, neq
riorem
ligionis
scripti su
stantinog
cogregat
esse vna,
licam. V
vnus, cu
Hinc illu
vium, v
quamuis
qui relig
stant, lau
& foelici
certo pol
cti, credi
Ecclesiar
nus est,
Sanct
ac pura,
loquenti
nobis, vt
& mund
sestator
est volun
Quanc
terit qui
stū non

peis similiores. Gentiles verò ab Ecclesia alieni sunt, quòd illam non agnoscant, neque secundum vllam, ne exteriorem quidem et visibilem formam religionis & sacramentorù Ecclesiæ ascripti sunt. Symbolum concilij Constantinopolitani contra Macedonium cõgregati. Itē Apostolorù Ecclesiã, ait esse vnã, sanctã, catholicam, & Apostolicam. Vna quidem est, quòd Deus sit vnus, cui Ecclesia despõsatur per fidē. Hinc illud Pauli: *Vnum corpus, vnus spiritus, vnus Dominus, vna fides, &c.* Et quamuis multi sunt cõetus hominum, qui religionē suam & fidē in qua præstant, laudibus efferunt, sibiq; salutem & foelicitatem singuli in sua religione certò pollicētur: tñ nos diuinitus edocti, credimus esse vnũ cõetũ, seu vnam Ecclesiam, vnamq; fidē, à qua qui alienus est, absq; dubio in æternũ peribit.

Sancta Ecclesia est, hoc est, munda ac pura, iuxta illud Pauli, de Christo loquentis: *Dedit (inquit) semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, & sectatorem bonum operum.* Et illud: *Hæc est voluntas DEI, sanctificatio vestra.* Quanquam & sancta Ecclesia dici poterit quia sit Deo cõsecrata, sicut sanctũ domino dicitur, quod est illi sacrũ.

Ca

Ecclesia dicitur vna, sancta, catholica & Apostolica, quæ singulatim declaratur. Ephe. 4.

*317.20.
335.16.
Sancta Ecclesia.
Titum. 2.
331.8.
249.24.
379.3.
1. I. I. I. 4.*

*Catholica.
Aug. super
psal. 90.*

*Aetates
mundi.*

*Au. quest.
super Iudi-
cum.*

Psal. 2.

*Actuum. 1
Apostolica
Ecclesia.*

Catholica verò, hoc est, vniuersalis, Ecclesia dicitur. Quae quidem vniuersalis referenda est ad tempora, & loca: tempora quidem, quia ex omnibus aetatibus mundi Ecclesia cōgregatur: Quarum prima est ab Adam vsque ad diluuium, annos continēs iuxta Hebraeos, mille, sexcentos quinquaginta sex. Secunda, à diluuiio vsq; ad Abraham, annos complectens ducentos nonaginta duos. Tertia, ab Abraham ad Dauid. 940. Quarta, à Dauide ad captiuitatem Babilonicam habetq; secundum aliquos historicos, quadringentos octoginta quinque. Quinta, ad Christum natum, 589. annos continet. Sexta, ad consummationem seculi. Quicumque ergo ab Adam vsq; ad consummationem seculi fuerunt de fide, in vnum Deū & Christum eius, ad vnam Ecclesiam pertinent. Porro sancti ab orbe condito noverant Christum vëturum, & regnum diaboli destructurum, vt ante à nobis ostensum est. Quod verò attinet locorum vniuersitatem, manifestum est, Ecclesiam per omnia loca diffusam, ex illo Psalmographi: *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terrae. Et ex illo: Et eritis mihi testes in Hierusalē, & in omni Iudaea & Samaria, & vsq; ad ultimam terram.*

Apostol-

DE P
Apostolic
citur, qu
peccata, r
desiā Ap
cessiones
bus Apol
tum sanctu
remittunt
ra vnū ef
iuxta illu
mea vocer
tem doct
bi diuini
ante ostē
fia vera
de quibu
bus signi
gitur à co
quorum
Sacrame
Tertium
lo charit
bra Eccl
quod per
Apostol
bavit, id
monere
Domini n
tis oēs, &
tis autē
dem sent

Apostolica autē Ecclesia in Symbolo dicitur, quod Spiritus sanctus, remittens peccata, nō alibi refidet, quā apud Ecclesiam Apostolicā, ab Apostolis per successiones continuatas procedentē, quibus Apostolis dictum est: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Signorum Ecclesiae verae vnū est, doctrina sana verbi diuini, iuxta illud Christi apud Ioānem: *Oues meae vocem meam audiunt.* Iudicium autem doctrinae sanae, & interpretandi verbi diuini, esse penes Ecclesiam catholicā, ante ostensum est. Alterū signum Ecclesiae verae est, rectus sacramentorum vsus, de quibus ante egimus. Prædictis duobus signis Ecclesia Christianorum distinguitur à cœtibus ethnicorum & Iudaeorum, quorum vtrique, & sana doctrina, & Sacramentis noui testamenti carent. Tertium signum est vnitas, quae vinculo charitatis & pacis cōtinetur, ac membra Ecclesiae conglutinat, vt nō solum, quod perpetuus Sanctorum cōsensus ab Apostolis vsq; ad nos recepit et approbavit, idē sentiāt: sed etiā idē loquātur, monēte Apostolo: *Obsecro vos per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis oēs, & non sint in vobis schismata: Si quis autē perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.* Charitatem Christus suorum

Ioan. 20.

327. 11.

Signa Ecclesiae verae.

1

Ioan 10.

vbi de lege scriptum est.

2

3

1. Co. 1.

Charitas signum Christianorum.

332. 3.

rum

s, Ec
r falis
rem-
rati-
Qua-
dilu-
raeos,
& de-
n, an-
ginta
940.
n Ba-
quos
ginta
atum.
sum-
go ab
seculi
Chri
penti-
to no
gnum
nobis
loro-
est, Ec
ex il-
dabo
seque-
Et ver-
ni la-
i terr-
olto-

rum discipulorum signum esse dixit: *hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si charitatem habueritis inter vos.*

Quartum. Quartum signum Ecclesie verae est, quod sit catholica, hoc est, vniuersalis, id est, per omnia loca & tempora diffusa, & per Apostolos, eorumque successores cōtinuata vsq; ad nos. De qua re paulò ante egimus. Hæc posteriora duo signa distinguunt Ecclesiam Christianam à schismaticorum & hereticorum gregibus, qui vinculum pacis rumpunt, & à catholica vniōne seipsos in perniciem suam diuellunt, dū partem suam toti atque vniuersae Ecclesie anteferunt: quales inter ceteros fuere Donatistae, qui Ecclesiam Christi de toto terrarum orbe, vbi futura promissa, est perijisse affirmarunt, & in Africa Donati parte remansisse. Atque hæc de Ecclesia diximus.

Ire. lib. 4. cōtra here.

Donatistae.

Sanctorum communio quid.

344

Nunc Sanctorum communionem persequamur, quam nos credere asserimus. Sanctorum communione notatur societas sanctorum, non solum in terris, sed etiam in caelis spiritu sancto conglutinata. In qua quidem societate talis quaedam est communio omnium bonorum inter omnes pios, qualis est membrorum inter se societas. Profitemur igitur hoc articulo sanctos & iustos in charitate & gratia existentes, bonorum

DE
bonorum
ta Ecclesi
commun
& sacra
uicem in
bonis op
stus nos
quenque
velut vni
mata spir
bus expe
rius onera
tantes, ad
tinet illu
charitate
est caput
compactu
cturam su
rationem
bri augm
nem sui in
duodecim
membra
non eund
corpus su
ter alteri
rinthios
lia scribi
rum cor
bis suis
dei perti

bonorum quæ facta sunt, et fiunt in tota Ecclesia, esse participes, hoc est, quod communicant Christo in sua passione, & sacramentis, atque etiam inter se inuicem in orationibus mutuis, & alijs bonis operibus. Hinc est, quod Christus nos orare docens, iubet non sibi quæque peculiariter orare aliquid, sed velut vnius corporis mēbra, eodem animata spiritu, quod in commune omnibus expediat postulare. *Alter enim alterius onera* (iuxta præceptum Pauli) *portantes, adimplemus legē Christi.* Huc pertinet illud Pauli: *Veritatem facientes, in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iusturam subministrationis, secundum operationem in mensuram vniuscuiusq; membri augmentum corporis facit in edificationem sui in charitate.* Item ad Romanos duodecimo: *Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actū habent, ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Et prima ad Corinthios duodecimo his non dissimilia scribit. Hæc de Ecclesia & Sanctorum communione, quæ inter alia à nobis suis locis exposita, ad obiectum fidei pertinent, dicta sufficiant. Nunc de
effi-

Matth. 6.

Galat. 6.

efficientibus causis fidei dicendum est.

Causa efficiētes fidei. Fides non est à nobis in nobis: cui er-
Libr. 1. de rori aliquando obnoxium fatetur se fuisse
predestin. se Augustinus. Verum primaria causa
sanctorum. efficiens fidei est Deus, qui præsciuit &
Roma 4. 8. predestinavit suos conformes fieri ima-
 ginis filij sui, ut Paulus ait: *Quique exci-
 tat & adiuuat homines gratia sua ad cre-
 dendum, quoniam fides unica sit ianua ad Deum.*

2. Cor. 3. Neque enim sumus (docente Paulo) suffi-
 cientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex
 nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est: à
 quo (ut testatur Paulus) donatum est no-
 bis pro Christo, non solum ut in eum cre-
 damus, sed ut etiam patiamur. Altera
318. 3. causa fidei efficiens, quæ obsequens di-
Altera cau- citur, est voluntas liberi arbitrij, quæ est
sa efficiens. in homine à Deo ut volet præuenta.

335. 18. Deus enim (ut Apostolus scribit) vult
1. Tim. 2. omnes saluos fieri, & ad agnitionem veri-
 tatis peruenire: Atque ob id operatur in no-
 bis non solum perficere, sed & velle: vocan-
 do scilicet, & admonendo, siue intrin-
 secus, siue extrinsecus, per sermonem
 sonantem, castigationem, & cætera id
Apoc. 3. genus. Ac proinde de seipso ait: Ecce sto
 ad ostium, & pulso, si quis audierit vocem
 meam, et aperuerit mihi ianuam, intrabo ad
Aug. in en- illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum
chi. ad Lat. Voluntas tamen plurimorum huic be-
rent. neficentissimæ voluntati diuinæ relin-
 qua-

DE F
 ctatur, at
 tur in vec
 quod ei ex
 stupendis
 eximijis b
 mihi, ait a
 saia come
 expandi m
 te, & cont
 alloquen
 cōgregare
 pullos suos
 Dei volū
 minū vol
 do impecc
 tēissimu
 ne fit, vt
 tēt & vit
 nim facia
 Intiferū
 phetā tel
 ex te Isra
 Ad fiden
 tantē &
 lūtatis a
 tia Dei q
 neminer
 sua det t
 quicunq
 et trahit
 luntate

ctatur, atque ea de re frequenter queritur in veteri testamēto de populo suo, quōd ei ex corde non crederet, etiā visis stupendis miraculis, & acceptis à Deo eximijs beneficijs : *Vsquequo non credent* Nume. 14. *mibi*, ait ad Moysen, Et vt Paulus ex I. Roma. 10. *saia cōmemorat*, ad Israēl dicit: *Tota die expandi manus meas ad populū non credentē, & contradicentē mibi*. In Euāg. quoq; Math. 13. alloquens Hierusalē, ait: *Quoties volui cōgregare filios tuos, sicut gallina cōgregat pullos suos sub alas, et noluisti*. Tanquam Dei volūtas fortissīma superata sit hominū volūtate, & infirmisimīs nōlendo impedimētis nō potuerit facere poterisimū q̄ volebat. Quā quidē ratio Increduli ne fit, vt increduli sibi cœcitatē impu- suo vitio tēt & vitio suo perire dicātur. Quid e- pereunt. nim faciat medic⁹, si ægrotus renuat sa 86.24. Intiferū pharmacū? id quod apud Pro- phetā testatur De⁹: *Perditio*, inquit, *tua* Osea. 13. *ex te Israēl, tantūmodo in me auxiliū tuū*. Ad fidem igitur præter gratiā Dei exci- tantē & adiuuantē, requiritur pius vo- 336.11. lūtatē affectus, nō quia infirma sit gra- tia Dei quū sit Deus omnipotēs: sed neminem cogit, vt Chrysostomus ait, Hom. 9. su- sua det tamen, vt rectē faciamus. Et per Ioan. quicumque ipsi assentiuntur, eos allicit Deus nemī et trahit, vt sic vnusquisq; currendo, vo- nem cogit. luntate sua à Deo preparata, meritum acci-

*Fides participatio-
ne quadam
libera.*

254.6.

*Forma fi-
dei.*

Roma. 10.

*Math. 10.
288 29.*

*Lue. 9.
Helchesata
rū heresis.*

273.21.

accipiat: si autem nolit, culpa non va-
cet. Quod si nolentes ad seruiendū tra-
heret, non secus eis deberet, ait Chryso-
stomus, ac si nullum prestitissent serui-
tium. Atq; hac ratione constat, fidē par-
ticipatione quadam liberā esse, & ho-
minū subesse potestati, quatenus Deo
excitanti & adiuuanti ad credendum
assentiri, vel non assentiri possunt si vo-
lunt: est enim hominibus liberum arbi-
trium post lapsum primi hominis tale,
vt homo voluntate sua à bono declina-
re possit, & facere malū. Vt verò à ma-
lo declinet quò faciat bonum, hoc sine
diuino arbitrio & auxilio fieri nequit.
Sed hisce de rebus lauius, vbi de libero
arbitrio egimus. In fide, os cordis, &
cor officio oris indiget, iuxta illud Pau-
li: *Corde creditur ad iustitiam, ore autē fit
confessio ad salutē.* Primū enim quo iu-
stificamur ex impijs, interna fides est:
deinde si externē confitendi sese offert
occasio, etiam ea quæ corde premitur,
ore promenda est fides, ac passim an-
nuncianda. Vnde & Christus in Euan-
gelio ait: *Qui me confessus fuerit corā ho-
minibus, confitebor & ego eum corā patre
meo.* Et rursum: *Qui me erubuerit et ser-
mone meos, hunc filius hominis erubescet.*
In eo lapsi Helchesata: haeretici, vt
ante dictum est, qui quidem affirmant
non

DE
non dub
in torm
eo negar
Sed de
tamus, q
& ea pro
de: fides
spes, qu
promiss
potissim
Prophet
qui noue
ta rerum
promiss
patient
lus ad R
stificati e
per Dom
quē habe
istam, in
glorie fit
& gloria
quod tri
tenta a
spem: spe
non pu
qui, quo
tandem
dere so
spem co
Deo. t

non dubitarunt, non esse criminosum
 in tormentis Christum vocetenus ab
 eo negari, qui corde ipsum cōfiteretur.
 Sed de fide haec tenus, deinceps de spe di
 camus, quae sic affinis videtur fidei, vt
 & ea propemodū nasci credatur ex fi-
 de: fides enim est, qua verbo creditur:
 spes, qua expectatur quod per verbum
 promissum est. Vt enim expectemus,
 potissimum fides verbi Dei facit, iuxta
 Prophetam dicentem: *Speret in te omnes,*
qui nouerunt nomen tuū. Est autē spes cer-
 ta rerum bonarū futurarū, quas à Deo
 promissas fide indubitata credimus, cū
 patientia expectatio. De qua re ita Pau-
 lus ad Romanos scriptum reliquit: *Iu-*
ustificati ex fide pacem habeamus ad Deum
per Dominum nostrum Iesum Christum, per
quē habemus accessum per fidē in gratiam
istam, in qua stamus, & gloriamur in spe
glorie filiorum Dei. Non solum autem, sed
& gloriamur in tribulationibus, scientes
quod tribulatio patientiam operatur: pa-
tientia autem probationem: probatio verò
spem: spes autem non confundit: Hoc est,
 non pudefacit. Pudore enim afficitur
 qui, quod diu patienterque expectauit,
 tandem non assequitur. Quod ijs acci-
 dere solet, qui vanam in hominibus
 spem collocant. At non item qui in
 Deo. *Quia* (vt idem Paulus ait) *ha-*

*Spes affinis
 fidei.
 348.18.*

*Psalm.9.
 Spes quid
 sit.*

*Roma.5.
 363.16.*

Ephes.3.

Q bent

beni pignus huius spei firmissimum, Spiritum sanctum, Dei que charitatem, per illum in suis cordibus diffusam. Spe salutis sumus, docente eodem, quod scilicet spe salutem tenemus. Cuius certa expectatio nobis vergit ad salutem. Spes enim, quæ videtur, non est spes. Nam quod videt quis, quid sperat? inquit idem. In re igitur à Paulo spes nominatur anchora tuta ac firma, & incedens vsque ad interiora velaminis, hoc est, tabernaculum æternæ beatitudinis, ubi precursor pro nobis introijt Iesus secundum ordinem Melchisedech, Pontifex factus in æternum, quæ verba paulò ante declarata sunt.

Roma. 5.

Rom. 3.

Heb. 6.

Spes tribus potissimè corroboratur.

1. Ioan. 3.

Luc. 11.

Rom. 8.

349. 11.

Spes tribus potissimè corroboratur: charitate adoptionis, veritate promissionis, & potestate redditionis. De primo est illud Ioannis: *Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, ut filij Dei nominemur ac simus. Si vos, ait Christus, quum sitis mali, ne sitis bona dare filijs vestris, quanto magis pater vester celestis dabit spiritum suum bonum petentibus se?* Et Paulus: *Ipse enim Spiritus (nobis scilicet datus) testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei: Si autem filij, & heredes: Heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: Si tamen compatimur, ut glorificemur. De promissis*

DE I
missis ve
si qui me
ut est st
pium. E
phus, m
in omnib
testimoni
ui, quia
quam in
cta fuere
rum no
non fese
mentiti
tarum L
omnis h
partim,
quod qu
pollicer
rax cens
te Paul
omnia p
(ait Ang
possibile
tens De
nec falli
quod Pa
sum nò
pugnāt
peccata
enim D
poenite

missis verò diuinis quis desperet? nisi qui mendacem Deum putet: at istud, vt est stultissimum, ita maximè impium. *Est enim Fidelis*, ait Psalmographus, *in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Qui accepit eius testimonium* (clamat Ioannes) *signauit, quia DEVS verax est.* Quanta, quàm incredibilia à Prophetis prædicta fuere de CHRISTO, quid horum non euenit? Qui igitur in illis non fefellit, in alijs faller? Et si non mentiti sunt Prophetæ, Deus Prophetarum Dominus mētietur? Iam quum omnis homo mendax sit, vt Paulus ait: partim, quòd mentiri potest: partim, quòd quantū in ipso est, præstare quod pollicetur non potest: certè Deus verax censendus est, vtpote, qui docente Paulo fidelis permanet. Tum quia omnia potest, *Nullum siquidem verbum* (ait Angelus Gabriel) *apud Deum impossibile est.* Quamuis autem omnipotens Deus sit, mori tamen non potest, nec falli, nec mentiri, nec peccare. Et quod Paulus Apostolus ait, negare se ipsum nō potest. Nā hæc omnipotentię repugnāt. Nec est, quòd quispiā propter peccata, spe in Deū excidat: dissimulat enim Deus peccata hominum, propter poenitentia. *Neq; vult mortem peccatoris,*

Q 2 sed

Psal. 144.

Ioan. 3.

314.6.

Rom. 3.

2. Timot. 2.

Sapient. 11.

Luc. 1.

Que Deus non potest.

August. de symbo. ad catechum.

lib. 1. cap. 1.

Ezech. 18.

sed ut reuertatur, & uiuat. Cuius rei exemplo sunt, Dauid, Niniuite, Petrus Apostolus, Magdalena, Paulus, Lairo in cruce, & cæteri. Ac ne ad dubitandum de promissis diuinis adducatur quispiam, illud Esaiaë saluberrimum præceptum semper in ore atque animo habendum est: *Qui crediderit, ne festinet.*

Esaia. 28.

Qui enim moram ferre non potest, is neque constantiam, neque fidendi perseverantiam retinere potest. Diffidens autem se non solum bonis, quæ promissa sunt, indignum reddit, sed etiam grauissimas pœnas diffidentiaë dat. Quisquis enim Deo affirmanti non credit, is profecto illum esse vanum & mendacem credit. At qui patiens in mora fidere perseverat, sine dubio promissa bona consequitur, & Deo charissimus est. De qua re Paulus ad eum modum scripsit: *Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Alibi enim modicum, aliquantulumque, qui venturus est, veniet, & non tardabit. Insuper autem meus ex fide viuit, qui si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Nos autem non sumus subtractionis filij, in perditionem, sed fidei, in acquisitionem animæ.*

Heb. 10.

329. 21.

Quomodo

Hæc ille. Solet autem Deus, antequam
pro-

DE P
promissa
nia contr
ti, ut vix
sunt, vera
inter cæter
uid, quæ
designauit
nis calam
tequæ res
teret. Ideo
pollicitur
surum, a
nū fore:
flatus, sic
picari po
ad trigem
obscure
ratione v
pem & v
tanquam
cifixum,
Solet
que diffi
rem super
cendam
da & pu
genere r
ti attem
ta differ
tur. Hoc
vt ex eo

promissa persoluat, ita plerunque omnia contra ac pollicitus est, euenire patitur, ut vix credibile sit, ea quæ prædicta sunt, vera vnquam euasura. Cuius rei inter cætera exempla plurima, est Dauid, quæ cum Deus in pueritia Regem designauerat, acerbis tamen & diuturnis calamitatibus illum exagitauit, antequam regni possessionem adire permitteret. Idem Gabriele nunciante Mariæ, pollicitus Iesum in solio Dauidis sedurum, atque imperium illius sempiternum fore: quis hoc, nisi diuino spiritu afflatus, sicut prædictum est, euenturum suspicari posset? cum Iesum videret vsque ad trigessimum ætatis annum, propter obscuritatem, in magna hominum ignoratione versari, reliquam verò vitam inopem & vagam persequi, ad extremum, tanquam perditissimum latronem crucifixum, acerbissima morte mulctari.

Solet autem Deus promissa plerunque differre, vel ad sanandum tumorem superbiæ, vel ad probandam, exercendamque patientiam, vel ad ablendam & puniendam peccata. In hoc ergo genere rerum, spes nostra Dei voluntati attemperanda est, cum plerunque multa differantur, ut congruo tempore dentur. Hoc fecisse videmus pluresque pios, ut ex eorum dictis colligere est. *Expecta*

Deus in promissis exequendus se gerit.

Luc. 1.

Cur Deus plerunque promissa differat.

August.

- Pfal.* 26. *Et a Dominum* (inquit Dauid) *viriliter age, conforcetur cor tuum, & sustine Dominum.* Et iterum: *Expectans expectans Dominum, & intendit mihi, & exaudivit preces meas, & eduxit me de lacu miseria, & de luto fecit.* *Judith* illa, quum intellexisset Oziam promississe, quod transacto quinto die, traderet civitatem Bethuliam Assyrijs, si interea non venisset adiutorium à Domino, graviter reprehendit Oziam, & populum, inter alia dicens: *Qui estis vos, qui tentatis Dominum? Non est iste sermo, qui misericordiam prouocet: Sed potius, qui iram excitet, & iram vorem accendat: Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constituistis ei.* Et paulò post: *Humiliemus illi animas nostras, & in spiritu constituti humiliato, seruientes illi dicamus, vt secundum voluntatem suam, sic faciat nobiscum misericordiam suam, expectemus que humiles consolationes eius.*
- Vera pietas* Ita, vera pietas, neque spem abiicit, neque ab orandi studio deterretur, licet aures Dei abhorreere videantur, qua prece datus Dauid, dicebat: *Defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.* Hunc affectum vt inderet nobis Christus, proposuit parabolam de iudice iniquo apud Lucam, qua docet, oportere semper orare, & non deficere.

Causa

DE F
Causa
fidei, pro
dicamus.
Char
à Græca
gratiam.
num pla
tùm pen
tes rati
aspiratio
plex: hur
plex: licit
xor, liber
non sold
sed ita li
tur. Illic
liena dil
rimè det
bra Chri
Vt aute
scitis, q
num corp
tulit ex
na. Diu
gustino
propter
propter
debeat
currat,
Deum
& non

Causæ spei eadem ferè sunt, quæ & fidei, proinde illis dimissis, de charitate dicamus.

Charitatis nomen deductum aiunt à Græca dictione *Χάρις*, quod significat gratiam. Non desunt, qui putent Latini- num planè esse vocabulum, & non tantùm penuriam, sed amorem inter vten- tes ratione significare, atque ob id sine aspiratione scribi debere. Charitas du- plex: humana, & diuina. Prior est du- plex: licita, & illicita. Licita est, qua v- xor, liberi, amici, ciues diliguntur. Hæc non solum ita licita est, vt concedatur: sed ita licita, vt si defuerit, reprehenda- tur. Illicita, qua meretrix, vel vxor a- liena diligitur. Ab hac Paulus acer- rimè deterret, dicens: *Tollens ergo mem- bra Christi, faciam membra meretricis?* Vt autem hoc diceret, superius ait: *Ne- scitis, quia qui adheret meretrici, v- num corpus est.* Et testimonium pro- tulit ex scriptura: *Erunt duo in carne v- na.* Diuina Charitas est, definitore Au- gustino, motus animi ad fruendū Deo, propter ipsum: & se atque proximo, propter Deū. Charitas si ordinata esse debeat, necesse est, vt per desiderium currat, de Deo, & cum Deo, & in Deum. De proximo, cum proximo, & non in proximum. De Mundo,

Charitatis nomen vnde deductum
250.15.

Aug. serm. 52. de tēp.

1. Cor. 7.

96.13.

Aug. lib. 3. de doct. Chri- stiana.

August. de sub. dile.

cap. 5.

340.26.

Q 4 nec

nec cum mundo, nec in mundum, vt in solo Deo quiescat per gaudium. Tria enim sunt, quibus desiderium per motum currit, et in quibus gaudium quiescit, Deus, Proximus, Mundus. De Deo desiderium currit, quando de eo accipit, vnde eum diligit. Cum Deo currit, quando eius voluntati in nullo resistit. In Deum currit, quando in ipso requiescere appetit. De proximo currit, quando de salute eius & profectu gaudet. Cum proximo verò, si illum in via comitem itineris, & socium peruentiois habere concupiscat. Sed in proximum non potest, vt scilicet in homine spem & fiduciam collocet. De mundo verò currit, quando inspecto foris Dei opere, per admirationem & laudem, ardentius intus ad ipsum se conuertit. Cur mundo autem curreret, si se per mutabilitatem temporaliū, siue deiciendo in aduersis, siue eleuando in prosperis, huic conformaret. In mundū verò, si in eius delectationibus semper requiescere vellet. In ordinata igitur charitate tria sunt, quae ad Deū pertinent, scilicet desiderij cursus de Deo, cum Deo, in Deū. Ad proximum duo, de proximo, cū proximo, nō in proximum. Ad mundū vnum, videlicet de mundo currere, non aut cum ipso, aut in ipsum. Charitas, quatenus nos facit

*Que sunt
in charitate
ordinata*

341.4.

*And. Veg.
in cōc. Tri.*

facit gratos Deo, gratia dicitur: quate-
nus verò faciles facit, & promptos, ex-
peditosq; ad diligendum Deum, chari-
tas appellatur. Charitatem sublimio-
rem esse omnibus virtutibus, tum sine
illa nulla Dei dona prodesse, paulò an-
te ex scripturis diuinis ostendimus.

Ex definitione charitatis apparet,
obiectum charitatis esse Deum & pro-
ximum. Ceterum quomodo amandus
sit Deus et proximus, ante ostensum est,
vbi scilicet primũ præceptũ Decalogi
explanauimus. Expressit quoq; Ioan-
nes Apostolus, qualis charitas esse de-
beat, quũ diceret: *Filioli mei nõ diligam?*
Et Paulus: *Finis autem præcepti charitas*
de corde puro, & conscientia bona, & fide
non ficta, Nec est, quòd quispiã diligere
se Deũ affirmet, si proximũ non amet.
Nam & Ioannes Apostolus loquitur:
Si quis dixerit quoniã diligo Deum, & fra-
trem suum oderit, mēdax est. Qui enim non
diligit fratrem suum, quem videt, Deũ, quem
non videt, quomodo potest diligere? Et hoc
mādatum (inquit) habemus à Deo, vt qui
diligit Deum, diligit & fratrem suũ. Iam
si quispiam mundi amore captus, se a-
matorem profiteatur, fallitur: eodem
Ioanne testante. *Nolite (inquit) dilige-*
re mundum, neque ea que in mundo sunt.

272.21.
Gratia que
modo di-
stinguatur
à charitate

Obiectum
charitatis.
314.9.
250.15.
1. Ioan. 3.
1. Tim. 1.
Qui non di-
ligit proxi-
mũ, non di-
ligit Deum

Amator
mundi De-
um diligere
non potest.
346.30.

Q 5 Si quis

103. 29. *Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vite, quæ non est ex patre, sed ex mundo. Hinc & Paulus: Qui utuntur hoc mundo, sint tanquam non viuentes, præterit enim figura huius mundi. Quibus quidem verbis innuit, ut hi, quos aut casus, aut necessitas inuoluit mundanis negotijs, sic utentur, quasi non utantur: Ut harum rerum curam postremam habeant, primam cœlestium, si solam esse non licuerit. Cui non dissimile est Psalmographi: Diuitiæ sic affluant, nolite cor apponere.*

Cur Deus amandus. Amandus autem Deus propter ipsum, quippe qui sit summum bonum: cuius gratia (ut ante ostensum est) omnia condita sunt: isque solus fit, in cuius facie beatissima contemplan- da, mens humana omnibus gaudijs & voluptatibus cumulari possit, & in suauißima pulcherrimi numinis illius contemplatione conuiuere, dicente Psalmographo: *Satiabor quum apparuerit gloria tua.* Nam illa, quæ homines in bonis ducunt, illisque à Deo amando abducuntur, sunt momentanea, caduca, fluxa, plus fellis, quàm mellis habentia, ad extremum- que

DE
que inte
que ob i
liquand
stantur
ra: La
iniquita
mus via
ignorau
perbia
contuli
quam
percurr
pertran
cùm p
inuenir
us in f
emplo
neque p
nihili a
solùm
gentes
ut Pau
parabit
angusti
pericul
Sicut se
ficamur
aisionis
propter
enim, q
tera.

que interitum plerunque ducentia, at-
que ob id nihili. Id illi ipsi, qui a-
liquando ijs corda sua enutrierunt, re-
stantur condemnati, docente Scriptu-
ra: *Lassati sumus (inquiunt) in via Sapien. 5.*
iniquitatis, & perditionis: & ambulavi- 405.32.
mus vias difficiles, viam autem Domini
ignorauimus. Quid nobis profuit su-
perbia? aut diuitiarum iactantia quid
contulit nobis? Transferunt illa tan-
quam umbra, & tanquam nuntius
percurrans, & tanquam nauis, quæ
pertransit fluctuantem aquam, cuius,
cum præterierit, non est vestigium
inuenire, neque semitam carinæ illi-
us in fluctibus. Eorum itaque ex-
emplo vnusquisque cautior reddatur,
neque patiatur se ab amore Dei rebus
nihili abduci. A cuius charitate, non
solum his, sed etiam contrarijs, dili-
gentes Deum auelli minimè possunt,
vt Paulus docet: *Quis (inquit) nos se-* Rom. 8.
parabit à charitate Dei? tribulatio? an-
gustia? an fames? an nuditas? an
periculum? an persecutio? an gladius?
Sicut scriptum est: Quia propter te morti-
ficamur tota die, æstimati sicut oves oc-
cisionis, seu in his omnibus superamus,
propter eum qui dilexit nos. Certus sum
enim, quia neque mors, neque vita, & cæ-
tera.

Q 6 Sunt

Sunt aliæ causæ, propter quas Deus diligendus sit, inter quas est illa nō potissima, quod sit dator omnium bonorum, quorum quidem nullam partem, non dicam referenda, verum ne cogitanda quidem gratia, consequi poterit quisquā. Quod si bos (vt est apud Prophetam) cognoscit possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, cur homo Deum Dominum et patrem suum beneficentissimum non agnoscat atque amet?

Esaiæ. 1.

Causæ efficientes charitatis eadem sunt, quæ & fidei: proinde eas missas facio. Atque hæcenus de fide, spe, & charitate pro ratione compendij dictū sit.

231. 17. Fidei, spei, & charitatis studiosi, tentationibus, & tribulationibus incessantur, docente Scriptura: *Fili accedent ad seruitutem Dei, sta in iustitia, & in timore, & præpara animam tuā ad tentationem. Itē: Multæ tribulationes iustorū, et de omnibus his liberabit eos Dominus.* Et alibi: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnū Dei.* Sic Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, sic Iob, Tobias, Dauid, Ezechias, Apostoli, Ioannes Baptista, Maria Christi Iesu mater, atque

Tribulatio.

Eccle. 2.

Psal. 33.

Act. 14.

Iudith. 8.

DE F
que aded o
per multas
deles. Hi
primum
stendens,
tiones exc
pertulerit,
picatissim
qui nefcia
cum capit
oportet: d
capit cruce
dignus. Pe
mittit, v
baptisma
inde vt i
permane
gnitudin
le depress
ille dam
bitat, ex
discat, q
ciatione
& ipso p
num ex
vt capias
rorum t
que enir
uersus t
re hono
enim a

que aded omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transferunt fideles. Hinc & Christus Iesus post baptismum se tentari finit, videlicet ostendens, nos post baptismum tentationes excepturos esse. Idemq; quanta pertulerit, quamq; acerbissimam & despicatissimam mortem opetierit, nemo est qui nesciat. Igitur conregnare qui volet cum capite Christo, illi compatiatur

Matth. 4.

Rom. 8.

Matth. 10.

Tribulatio cur?

337. 23.

Chrysostr. homil. 13. in

Matth.

oportet: de qua re Christus: *Qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est meus.* Porro tribulationes irruere permittit, ut homo discat quoniam Christi baptismum multo illi fortiore fecit. Deinde ut in mediocritate illa egregia permaneat, neq; donorum scilicet magnitudine elatus, neque tentationum mole depressus. Ad hac vero ut malignus ille demon, cum de tua discessione dubitat, ex ipsa tribulationum tolerantia discat, quod perfecta ab illo abrenunciacione discesseris. Quarto, ut fortior & ipso prorsus ferro valentior tentationum exercitatione reddaris. Quinto, ut capias grande documentum thesaurorum tibi a Domino creditorum. Neque enim superueniret tibi, neque aduersus te diabolus irrueret, nisi in maiore honore te positum conspiceret. Hinc enim aduersus Adam insurrexit ali-

Adam.

Q 7 quan-

*Iob.**1. Cor. 11.**Psal. 118.**Luxuriant
animi re-
bus secundis
268. 6.**Deut. 32.**Quare via
impiorum
prosperatur*

quando, quia multa illum dignitate videtur conspicuum, propterea & contra sanctum Iob nequitiae suae arma commovit, quia ubique videbat illum ab omnium Deo miris laudibus coronatum. Ple-rumque autem iudicio Dei hic affligimur, ne cum mundo damnemur, id quod Paulus testatur Corinthiis scribens: *Quod si nosmetipsos (inquit) dijudicemus, non vique iudicemur: dum iudicamur autem a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* In summa Deus permittit tribulationes in suos, neque illico liberat, ne ab eo declinemus, quin potius iusta & debita obsequia illi praestemus. Afflictio enim religiosos facit, cuius rei testis est Psalmographus, cum diceret: *Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam iustificationes tuas.* Item: *Priusquam humiliarer ego deliqui, propterea eloquium tuum custodiui.* Solent enim deliciae & res secundae homines effrenatos & religionis negligentes reddere. Eius rei exemplo est populus Iudaicus, de quo Moyses: *incrassatus (inquit) dilectus, & recalcitrauit, incrassatus impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit a Deo salutari suo.* Quamobrem & Deus volens afficere supplicio illos qui parere nolunt salutaribus eius monitis, patitur plerumque eos indulgere & ob-

DE F
sequi cupie
them ac per
David innu
secundum d
ventionibus
speritatem
Quare via i
omnibus qu
gunt. Et I
subleuati su
men eorum
quorum tu
eorum, &
impiorum
expendere
de recta se
bonus (inc
sto sunt cor
pedes, pen
zelau super
dens. Et
dem imp
sunt, ut e
sti, diuite
adipe plen
cupiditati
res poena
tim quod
busdam c
ant, illis p
admodum
sequi

sequi cupiditatibus suis, quibus sibi pe-
 stem ac perniciem comparant. Quod 247.24.
 David innuit cum diceret: *Dimisit eos* Psal. 80.
secundum desideria cordis eorum, in adin-
ventionibus suis. Quam impiorum pro-
speritatem Ieremias admiratur dicens: Ierem. 12.
Quare via impiorum prosperatur, bene est
omnibus qui preuaricantur, & inique a-
gunt. Et Iob: Quare ergo impij viuunt, 352.7.
subleuati sunt, confortatique diuitijs? Se-
Iob. 21.
men eorum permanet coram eis, propin-
quorum turba, & nepotum in conspectu
eorum, & cetera. David item eum
impiorum successum cum aliquando
expenderet, parum adfuisse dixit, quin
de recta sententia depelleretur. Quam Psal. 72.
bonus (inquit) Deus Israël, his qui re-
cto sunt corde, mei autem pene moti sunt
pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia
zelauit super iniquos, pacem peccatorum vi-
dens. Et quæ sequuntur. Ita qui- Iob. 21.
dem impijs plærunque secundæ res 347.6.
sunt, ut etiam moriantur sani, robu-
sti, diuites, & foelices, visceribusque
adipe plenis: partim ut dum hic suis
cupiditatibus obsequantur, grauior-
es pœnas in vita futura dent: par-
tim quod nonnunquam pro suis qui-
busdam operibus, sua bona hic accipi-
ant, illis post hanc vitã carituri. Quem-
admodum diues ille apud Lucam, 101.27.
 cui,

LUC. 10.

cui Abraham dixit: *Fili recordare quia recepisti bona in vita tua.* Pij contra plerunque in amaritudine absque vllis opibus mori solent, adeo vt & canibus dilaniandi dentur, quod scilicet fides eorum & charitas in Deū hominibus clara fit. Non igitur grauitur pijs commo-

Nō mouendum fœlicitate improborum.

Psalm. 36.

uendum, rebus secundis improborum, quod scilicet fugaces sint, & maiora illis supplicia pareāt. Cuius rei Psalmographus admonens, inquit: *Noli emulari in malignantibus, neq; zelaueris facientes iniquitatem. Quoniā tanquam fœnum re-* lociter arefcent, & quemadmodū olera herbarum cito decident. Et paulo post: *Noli emulari in eo qui prosperatur in via sua, in homine faciente iniustitias. Desine ab ira & derelinq; furorem, noli emulari ut maligneris, quoniam qui malignantur, exterminabuntur: sustinentes autem Dominum ipsi hereditabunt terrā. Et adhuc pusillus, & non erit peccator, et quæres locum eius, & non inuenies. Itē: Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani, & transiui, & ecce non erat: quasi cum*

387. 17.

*Hofteſeſpiri-
tales qui.*

*Hofteſeſpiri-
tales qui.* Hofteſeſpiri-
tales cum quibus nobis
depugnandum est in vita hac quasi mi-
litia, sunt caro, mundus, diabolus. Ca-

Caro. ro, id est, affectus prauus, seu concupiscentia, qua sollicitamur ad malum. De qua

144. 10.

Iaco-

DE
Iacobus
à concupi-
deinde co-
peccatum
tum fuerit
concupisc-
uersus ca-
illa faci-
membris
mea, &
est in me
nius per-
constar-
ortum
excrem-
nis scili-
quidem
aer ex o-
medici
corpor-
citur. A
exhibi-
to in vi-
ma dup-
docet
endūm
tio: H
modò
gem m
diuini
typo d

Iacobus Apostolus: *Vnusquisq; tentatur* Iacob. 2.

à concupiscentia sua, abstractus et illectus, deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum, peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortē. Et Paulus: Caro

Gala. 5. 352. 31.

concupiscit aduersus spiritum, spiritus aduersus carnem, ut non quaecunque vultis, illa faciatis. Et alibi: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captiuam me in lege peccati, quae

est in membris meis. Ut autem haec planius pernoscantur, sciendū est, hominē

constare ex corpore & anima. Corpus

Homo ex quibus constat. 59. 12.

ortum habet ex semine, quod quidē est

excrementum vltimi alimenti, sanguinis scilicet, ut philosophi tradunt. Cui

quidem semini est etiam permixtus seu aër ex corde per arterias procedens, ut

Anima vis duplex. 24.

medici tradunt, quodd & in sectionibus corporis humani euidentissimē conspici-

Aug. li. 1. de ori. anime. Quest. 32. veteris & noui test. de eccl. dogm.

tur. Anima verò humana iudicio Dei ex nihilo creatur, & infunditur forma-

to in vtero corpori. Habet autem anima duplicem vim præcipuam, vna quae

docet & explanat quid agendum fugi-

endumve sit, quae dicitur mens seu ratio: Hæc Paulus vocat modò spiritum,

modò interiorem hominem, modò legem mentis. Hæc lumen illud vultus diuini, & legē illā honestatis ex archetypo diuinæ mentis sibi impressam re-

Rom. 7. Ratio quae vocatur à Paulo,

tinens,

tinens,

tinens,

tinens,

tinens,

tinens,

tinens,

tinens,

tinens,

tinens,

tinens,

tinens,

tinens,

*Aristo. li. 1.
Ethi.*

*Aristote. de
anima. l. 1.
2. & 3.*

Rom. 7.

*Amb. lib. 1
6. 7. offic.*

*Affectus
pravi unde
355. 2.*

Gal. 5.

*Rom. 7.
357. 18.*

tinēs, ad optimas res (quemadmodum etiam nonnulli philosophorum gentiliū sensere) inuitat, idque quantū patitur ignoratiæ nebula eius obfuscans iudicium. Quam etiam ijdem philosophi foris venire in corpus affirmare nō dubitarunt, esseque immortalem. De qua Paulus: *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captiuam me in lege peccati, quæ est in membris meis.* Altera vis præcipua animæ humanæ est Græcis ἐπιθυμία, Latinis appetitus, quæ hominem huc atque illuc rapit, dum cupit, dum irascitur, expetit, ceterisque affectibus concutitur, quorum affectuum prauorum, rationi repugnantes vna cum ignorantia, originali peccato animæ insiti sunt, manentque etiam post baptismi labe peccati originis absterfa, tum ad custodiam humilitatis, tum materiam segetemque virtutis, ut ante ostensum est, ubi de peccato originali & concupiscentia egimus. Hanc vim animæ diuus Paulus appellat aliquando carnem, aliquando corpus, aliquando interiorem hominē, aliquando legem membrorum. Hæc itaque altera animæ pars, oblato eo quod videtur esse vtile, illud sequi cupit, contra quod inutilis speciem

DE
præ se fe
rente. F
ctus v
ne mal
id est, m
tione bo
futuri li
tudini s
tionem
angore.
lorem, l
molest
& si qu
metū c
terrorē
nem, co
luprati
tionem
ni verō
inimic
deside
Hæc
Inuid
suscep
das, q
mulat
nam d
citur)
concu
ar. O
zelor
præ

præ se fert, refugit, natura eius ita fe-
rente. Hinc philosophi, quatuor affe-
ctus vniuersaliores ponūt, duos ratio-
ne mali, præsentis quidē, ægritudinem,
id est, mœrorem, futuri verò metū. Ra-
tione boni totidem, præsentis lætitiā,
futuri libidinem vel cupiditatē. Aegri-
tudini subiiciunt inuidentiā, æmula-
tionem, obreſtationē, misericordiam,
angorē, luctum, mœrorē, ærumnā, do-
lorem, lamentationem, sollicitudinem,
moleſtiā, afflictionem, desperationem,
& si quæ sunt de eodem genere. Sub
metū conijciunt pigritiam, pudorem,
terrorē, timorem, pauorē, exanimatio-
nem, conturbationem, formidinē. Vo-
luptati subdunt, maleuolentiā, delecta-
tionem, iactationem, & similia. Libidi-
ni verò iram, excandescentiā, odium,
inimicitiam, discordiam, indigentiam,
desiderium, &c. eiusmodi.

Hæc autem definiunt hoc modo
Inuidentiā esse dicunt ægritudinem
susceptam propter alterius res secun-
das, quæ nihil noceant inuidenti. Aem-
ulationem (vt hoc loco accipitur,
nam & imitatio virtutis æmulatio di-
citur) Aegritudinem, si eo quod quis
concupierit, alius potiatur, ipse care-
at. Obreſtationem, quam intelligunt
zelotypiam. Aegritudinem, ex eo quod
alter

*Ci. 4. Tuse.
Affectus
quatuor
vniuer.
354. 26.*

*Aegritudi-
ni quæ sub
ijciuntur.*

356. 22.

*Voluptatis
species libi-
do.*

356. 28.

213. 5.

*Descriptio-
des singula-
rum affe-
ctuum.*

modum
genti-
tū pa-
fufcans
hiloso-
mare nō
De
ei secu-
nem a-
nguar-
t em ve
meis. Al
tanz est
quæ ho
n cupit,
afficti-
cū pra-
m igno-
næ infir-
aptissimū
tum ad
materi-
e osten-
li & con
n animæ
do car-
ando ex-
egē mem
næ pars,
ile, illud
speciem
pra

alter quoque potatur eo, quod ille ipse concupiuerit, Misericordiam, aegritudinem ex miseria alterius iniuria laborantis. Angorem, aegritudinem prementem. Luctum, aegritudinem ex eius qui charus fuerit interitu acerbo. Mœrorē, aegritudinem flebilem. Aerumnā, aegritudinem laboriosam. Dolorem, aegritudinem cruciantem. Lamentationem, aegritudinem cū eiulatu. Sollicitudinem, aegritudinem cū cogitatione. Molestiam, aegritudinem permanentem. Afflictationem, aegritudinem cum vexatione corporis. Desperationem, aegritudinem sine vlla expectatione rerū meliorum. Quæ autem subiecta sunt sub

355.14.
*Descriptio-
nes specie-
rum metus*

290.18.

*Voluptatis
species.*

343.21.

metum, ea sic definiunt. Pigritia, est metus consequentis laboris. Terror, metus concutiens. Ex quo fit, ut pudorem rubor, sicut terrorem pallor & tremor, & dentium crepitus consequatur. Timor, metus mali appropinquantis. Pavor, metus mentem de loco mouens. Exanimatio, metus subsequens et quasi comes pavoris. Conturbatio, metus excutiens cogitata. Formido, metus permanens. Voluptatis autem partes hoc modo describunt. Maleuolentia, est voluptas ex malo alterius sine emolumento suo. Delectatio, voluptas suauitate auditus animum delinies. Et qualis

DE
qualis e
lorum, &
& sapor
neris,
quam il
tio, est v
insolent
sta sunt
do puni
iniuria
modò r
Odit
viciſcer
dia, ira
concep
Deside
fit vidē
se perh
tantas
ita cog
terdun
habere
cupit.
bido, c
De a
similit
sapien
affectu
nitione
tant, G

qualis est hæc aurium, tales sunt oculorum, & tactionum, & odorationum, & saporum, quæ sunt omnes vnius generis, ad perfundendum animum tanquam illi quæ factæ voluptates. Iactatio, est voluptas gestiens, & se effrens in solentius. Quæ autem libidini subiecta sunt, ea sic definiunt, vt ira fit libido puniendi eius, qui videatur læsisse iniuria. Excandescencia autem fit ira modò nascens, & modò desistens, quæ

Libidinis species.
361. 27.

θυμωδης Græcè dicitur. Odium, ira inueterata. Inimicitia, ira vlciscendi tempus obseruans. Discordia, ira acerbior intimo odio & corde concepta. Indigentia, libido explebilis. Desiderium, libido eius qui nondum adfit videndi. Affectuum omnium tres esse perhibentur, qui animis hominum tantas perturbationes cient, & interdum ita cogunt delinquere, vt nec famæ interdum, nec periculi sui respectu tuta habere permittant. Ira, quæ vindictam cupit. Auaritia, quæ desiderat opes. Libido, quæ appetit voluptates.

358. 17.
Affectus vehementiores

Lactā. l. 6. cap. 19.

De affectibus philosophi veteres non similiter sensere. Stoici euellendos esse sapienter censent, in cuius animo vice affectuum vniuersalium, quos ex opinione bonorum malorumque nasci putant, supponunt alia quædam: pro cupid-

Hieron. ad Ctesiphon. Cic. 4. Tus. 360. 2. Aug. li. 14. de Ciuit.

Stoici.

piditate, voluntatem eam esse dicentes, quæ cum ratione quid desiderat. Quæ autem aduersus rationem incitata est vehementius, ea libido, vel cupiditas effrenata dicitur. Pro lætitia, quæ definiunt sine ratione animi, elationem substituunt gaudium, quod tum esse dicunt, cum ratione mouetur animus placide atque constanter. Pro metu, qui illi est delinatio sine ratione & examinatione humili atque fracta cautione. Pro ægritudine seu tristitia, quæ definit animi aduersante ratione, contractionem, nihil voluerunt in animo sapientis esse: quod tristitia fit de malo, quod non euenit sapienti. Et hæc quidem Stoici. Peripatetici contra, affectus quos communes animæ cum corpore sentiunt, non euellendos prorsus esse, sed moderandos aiunt. Quamuis & Stoici eo reuoluuntur, quod Peripatetici perueniunt. Nam quæ tollenda esse censent, non tollunt, sed temperant. Siquidem natura tantummodo immutant, res ipsas manere sinunt, quæ reuera tolli non possunt prorsus. Hoc enim esset hominem ex homine tollere, & in corpore constitutum esse sine corpore, ut ait Hieronymus in epistola ad Cresiphonem. Quam & virtutem, cui soli locum relinquunt, hac ratione ab homine amouerent.

Peripateticorum sententia de affectibus.

357.27.

Nam

Nam si virtus est in medio iræ impetu se ipsum cohibere, & reprimere, quod negare non possunt. caret ergo virtute, quisquis ira caret. Si virtus est libidinem corporis contemnere, virtute careat necesse est, qui libidinem quã temperet non habet. Si virtus est cupiditatem ab alieni appetitione refrenare, nullam virtutem potest habere, qui caret eo ad quod cohibendum virtutis usus adhibetur. Vbi ergo vitia non sunt, nec virtuti locus est: sicut nec victorię quidem vbi aduersarius nullus est. Affectus igitur, quasi vbertas animorũ est naturalis. Nam sicut in sentes ager qui est natura fecundus, exuberat: sic animus incultus, vitijs sua sponte inualescentibus velut spinis obducitur. Non est itaque probanda sententia Stoicorum, de euellendis stipitibus affectuum, neque semper proprietate vocum ab illis posita, Christiana locutio refrendanda est. Sed nec Peripateticorum sententia de affectibus moderandis Lactantio probatur, quod affectus vitia esse concedentes, ea mediocriter temperent. Carendũ enim est vitijs etiã mediocribus. Quin potius efficiendũ fuit, primum ne vitia essent, nec enim quicquam vitiosum nasci potest, sed vitia fieri, si malè vtamur affectibus, virtutẽ

*Aug. l. 14.
de ciuit.*

*Lactan. li.
6. de vero
cultu.*

fi

si bene. Deinde monstrandum est, non ipsos affectus, sed eorum causas moderandas. Non est, inquiunt, nimia lætitia gestiendum, sed modicè ac temperatè. Hoc verò tale est, quale si dicerent non esse concitatè currendū, sed gradiendum moderatè. At potest & qui graditur errare, et qui currit rectā viam tenere. Inveniuntur certè aliqua, vbi non tantū modicū, sed vel punctum gaudere vitiosum est: & alia cōtra, vbi exultare lætitia: vel minimè, criminofum. Quid tādē nobis ista mediocritas proderit? Nō igitur in his moderandis sapientiæ ratio versatur, sed in causis eorum, quoniam extrinsecus commouentur. Nec his potissimum frena imponi oportuit, quoniam & exigui possunt esse in maximo crimine, & maximi possunt esse sine crimine. Alsignandi itaque fuerunt certis temporibus, & rebus, & locis, ne vitia sint, quibus rectè vti licet. Quod si fiet, non modo vitia non fient, quæ philosophi esse vitiosa sentiunt, sed etiam virtutes si ad debitum finem id est, ad Deum referantur.

388. 31. Cupiditas, verbi causa, inter vitia numeratur. Sed si hæc, quæ terrena sunt concupiscit, vitium est, virtus aut si celestia. Qui enim iustitiā, qui eñ, qui vitā perpetuam, cæteraq; id genus cupit,

COR-

consequi opes istas, & honores cōtem-
 net. Dicit fortassē Stoicus, voluntate
 opus est ad hæc consequenda, non cu-
 piditate: imò verò parum est velle, mul-
 ti enim volunt, sed cum dolor visceri-
 bus accesserit, voluntas cedit, cupiditas
 perseverat, qui si efficit vt contemptui
 sint omnia, quæ à cæteris appetuntur,
 summa virtus est. Siquidem continen-
 tiæ mater est, ideoq; potius id efficere
 debemus, vt affectus, quibus præve yti-
 vitium est, dirigamus in rectum, ita fiet
 vt virtutes sint. Ira igitur ad coërcionē
 peccatorū, id est, ad regendā subiecto-
 rū disciplinā data est, vt melius licentiā
 cōprimat, & compescat audaciam. At
 qui terminos eius ignorat, irascitur pa-
 ribus, aut fortioribus temerè, inde ad im-
 mania facinora profilitur, inde ad cæ-
 des, inde ad bella consurgitur. Cupidi-
 tas ad desiderāda & conquirenda vitæ
 necessaria tributa est, sed qui nesciunt
 fines eius, insatiabiliter opus congerere
 nituntur. Hinc venena, hinc circūscri-
 ptiones, hinc falsa testimonia, hinc om-
 nium fraudum genera erumpen. Libi-
 dinis affectus ad procreando, filios in-
 fitus & innatus est, sed qu' limites eius
 in aō non tenet, vtūtur eo ad solā vo-
 luptatē, inde illicitæ r.uptiæ, inde adu-
 lteria & stupra, inde omnes corruptelæ
 R orium

267.35

360.27

355.28

oriuntur. Redigēdi igitur affectus praui in viam rectam, in qua etſi vehemētes sunt, culpam tamen habere nō poſſunt. Danda igitur opera, vt ratio que diſcernit expetenda à fugiendis præſi- quaſi dux animæ & gubernator, vacetque temeritate & inſcitia: appetitus veſt̄o obtemperet rationi, illam neque præcurrendo, neque deſerendo, iudici- umque in ſuis deſiderijs rationis expe- ctet, nēve efficiat, vt homo, etſi meliora videat probetq̄; deteriora tamē ſequatur. Porro appetitum rationi obedire, declarat obiurgationes & admonitio- nes. Hinc & Ariſtoteles cupiendi vim & appetendi, rationis quodammodo eſſe ait participem, eo ſcilicet quo ipſi obedit & obtemperat. Sed hæcenus de carne & affectibus dictum ſit. Alter ho- ſtis eſt ſpiritualis. *Mundus totus*, vt Ioan- nes ait, *in maligno poſitus: Omne enim*, eodem teſte, *quod eſt in mundo, concupi- ſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorū, & ſuperbia vitæ.* Eſt autem Concupi- ſcentia carnis (ait Auguſtinus) non mo- do libidinis & rei venereæ, ſed omniū quæ ad carnem pertinēt immoderatus & illicitus vſus, ſiue cibi, ſiue potus, ſiue luſus. Concupiſcentia veſt̄o oculorū & auaritiā & omnem inanem com- prehendit rerum expetibiliū curioſita-

370.19.

359.13.

97.26.

Ariſt. 1.

Ethic.

1. Ioan. 5.

Mundus.

1. Ioan. 2.

346.3.

Cōcupiſcen

tia carnis.

252.31.

tem. S
gancia
tere a
hil pra
pius p
bus lo
vos m
ſumus
na ſec
tunc
gratia
tam v
reri n
num e
quam
deuore
mines
aut pr
dos &
potest
quod
Euan
niaco
illos i
retur.
dicare
inual
ſione
bolur
tam p
ceps i

tem. Superbia, vitæ omne genus arro-
gantia & ambitionis ac superbia. Præ
183.20.

terea sunt multi mundo addicti, ac ni-
hil præter mundum sapientes, qui sæ-
pius pios odio prosequi solent: de qui-
bus Ioannes: *Nolite mirari fratres, si odit*
1. Io. 17. 3.

vos mundus, nos scimus quoniam translati
sumus de morte ad vitã, hoc est, si frater-
na secundũ Deũ charitas in nobis est,
tunc scimus de morte peccati ad vitã
gratiã nos esse translatos, & hanc vi-
tam viuentes, mortem temporalem ve-

ri non oportet. Tertius hostis homi-
num est diabolus, qui (vt Petrus ait) *tan-*
quam leo rugiens, circumit, quærens quem
deuoret. Ab hoc tentationes fiunt in ho-

mines, aut pro suis peccatis puniendos,
aut pro Domini misericordia proban-
dos & exercendos. Fiunt autem non

potestate eius, sed permissu Domini. Id
quod inter cætera colligere licet ex illo
Euangelij loco, vbi diaboli ex dæmo-
niaco pellendi, Christum petierunt, vt

illos in gregẽ porcorum ingredi pate-
reretur. Quod quidẽ fecit, partim vt in-
dicaret malignitatem diaboli, eã tamen
inualidam ad nocendum sine permis-
sione diuina: partim vt ostenderet dia-
bolum in eis plurimum valere, qui vi-
tam porcorum agunt, qui ob id prin-
ceps mudi dictus est. Sic & Iob afflixit
1041. 12.

364. 3.

R 2 facul-

facultate à Deo expetita. Inter ceteras autem plurimas oppugnandi rationes quibus hominē diabolus adoritur, est & illa qua cogitationes malas cordi

392.8. immittens, ad mala patrandā hominē perducit. Cuius rei exemplum est in Iuda proditore, de quo Ioannes sic scriptum reliquit. *Cum diabolus iam immisisset in cor Iudæ, ut traderet Iesum.*

Ioan. 13.

Diabolus Græcum nomen est, significans criminatorem. Non est enim dicente Christo, veritas in eo, quia mendax est & pater eius, mendacij scilicet.

Ioan. 8.

Hic & dæmon dicitur in literis sacris,

Aug. ex. c.

2. civ. Dei

hoc est sciens. Apud Gentiles verò dicebantur boni & mali dæmones. Porro dæmones, hoc est, scientes dicuntur, non quòd aternas temporū causas & quodammodo præcipuas in Dei sapientia contemplentur, sicut angeli boni. Sed quòd quorundā signorū nobis occultorū maiore experientia, vel etiā longitudine temporū peritiores facti, vel ab angelis sanctis insū Dei de quibusdam rebus certiores reddi soliti, multo plura futura quā homines perspiciant, dispositionesq; id est, ea quæ facturi sunt, aliquādo prænūcient, veluti diuinādo.

106.31.
*Diaboli in
qua condi-
tione crea-
ti fuerē.*

Fuerunt autē diaboli angelis sanctis quales creati, verū proprio vitio maligni facti. Nā quū vnus inter illos dicitur

rior quasi princeps fuisset, atq; ob hoc
eminencia naturæ & scientia inflatus,
Deus dici voluisset, multosq; in praua
rationem traxisset, vna cū illis de cœ
lo eiect⁹ est, de qua re Petrus: *Deus* (in- *2. Petr. 2.*
quit) *angelis peccantibus nō pepercit, sed ru-*
dentibus inferni detractos in tartarū tra-
didit cruciandos, in iudiciū reservari. Chri-
stus item apud Lucam: *Videbam satha-*
nam sicut fulgur cadentē de cælo. Id & E- *Luca. 10.*
saia significauit, cūm diceret regē Ba- *Esai. e. 18.*
byloniæ perinde casurū atque Luciferū
de cælo. *Quomodo cecidisti (inquit) de cælo*
Lucifer, qui mane oriebaris? Ceteri autem
angeli qui Domino pia obedientia co-
hæserunt, gratia Dei sic in omnibus cō-
cundati sunt, vt nunquam cadere pos-
sint à beata vita, qua fruuntur Domino
coherentes.

Angelorū tres hierarchias esse quidā *Diony. de*
tradit. Supremā, mediam, & infimam. *cælesti hie-*
Quartū singulæ ternos ordines cōtinēt. *rarchia.*
Suprema Seraphinos, Cherubinos &
Thronos. Media Dominationes, Princi-
parus, Potestates. Infirma Virtutes, Ar-
chāgelos, et qui Angeli magis pprio vo-
cabulo, quod est alioqui omnib⁹ cōmu-
ne nominātur. Licet aut cūcta gratiarū *Hebr. e. 2.*
munera omnes acceperint, alia tamē a-
lijs largi⁹ tributa sunt. Itaq; Seraphini
appellantur, qui cæteris charitate præ-
stant.

stant. Cherubini qui sapientia, ac ceteri eodem modo. Sed quanquam angeli quod superiores sunt, hoc rarius à Deo in ministerium aliquod mittuntur (tulares enim quorum cuique singuli homines committuntur, ex infimo ordine sunt) tamè ex omnium ordine quadoque mitti testatur Paulus, qui, inquit, *omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi, propter eos qui hereditatem capiunt salutis.* Atque ob id angeli, hoc est, nuncij dicuntur. Nam angeli ex eo quod sunt, spiritus sunt. Cuncta autem que in rebus insensibilibus, vel creaturis sensibilibus geruntur, per illos administrari qui ambigit, multum à luce veritatis desipit. Qui etiam orationes & vota nostra dicuntur offerre Deo. Non quia Deum doceant, quia omnia antequam fiunt, sicut & postea quae facta sunt novit: sed quia eius voluntatem super his consulunt, & quod Deo iubente completum esse cognoverunt, hoc nobis vel evidenter vel latenter reportent. Ordinum angelorum inter ceteros sacrae scripturae locos, est mentio apud Paulum ad Colossien. *Quoniam in ipso Christo scilicet, condita sunt universa in caelis & in terra, visibilia & invisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestas. Omnia per ipsum & in ipso*

Matth. 18.

Hebra. 1.

Aug. de cognitione veritatis vitae.

Aug. lib. de medit.

Tobias 12.

Coloss. 1.

DE
socreata
beat bea
quae ibi
cum ou
nuncupe
rare con
lationib
gelisque
bus con
fit, deser
Quib
pugnad
suo doc
lam, va
re tenta
lit, qua
Lucas d
& pauc
neus su
flueret,
scipulis
rent, if
quod &
tur veri
praecep
les pug
ribus o
nit inte
tatione
mogra
mensan

so creata sunt. Quomodo autem se habeat beatissima illa superna societas, quæ ibi sint differentia personarum, cum omnes generali nomine angeli nuncupentur, Augustinus se ista ignorare confitetur. Sed hæc de tribulationibus & hostibus spiritalibus, angelisque diximus. Deinceps arma quibus contra prædictos hostes utendum sit, describamus.

Quibus armis contra hostes spirituales pugnandum est, Christus ipse exemplo suo docuit. Quem cum diabolus in gulam, vanam gloriã, & avaritiã inducere tentasset, ille sacrã scripturã protulit, qua illũ refelleret, ut Matthæus & Lucas docent. Idemque cum moestitia & pauore afficeretur, adeo ut sanguineus sudor è corpore illius in terrã deflueret, ter ad Deũ patrem orauerat, discipulisque suis, ne in tẽrationem intrarent, istuc ipsum faciendũ præceperat, quod & ipse aliã factitabat. Sciẽtia igitur verbi diuini, & precatio, sunt arma præcipua, quibus contra hostes spirituales pugnandũ est. Sanẽ scientia salutaribus opinionibus & præceptis communit intellectum humanũ aduersus tentationes. In quam sententiam Psalmographus dixit: *Parasti in cõspectu meo literarum mensam aduersus eos qui tribulant me.*

R 4 Nec

*In Enchir.
ad Laurentium.*

Arma contra hostes spirituales quæ.

Luc. 22.

156.14.

*Sacrarum
vilitas.*

364.3. Nec enim aliunde efficacius solamen
 haberi potest, quam ex literis sacris, do-
 cente eodem. *Nisi quod lex tua* (inquit)
meditatio mea est, tunc forte perissem in
afflictione mea. Atque ob id eloquia Do-
 mini dulciora melle esse ait faucibus
 suis. Præterea legē Dei lucernā pedibus
 & lumen semitis suis, quod scilicet ani-
 mū humanum literæ sacræ suavis simi-
 pascant, in tenebris q̄; vitæ huius homi-
 nibus ingredientibus tanquā fax præpa-
 ceat, ne quid offendat, néve aberrēt ab
 ea via quæ ducit ad vitā beatam & im-
 mortalē. Siquidem & à vitijs deterrēt,
 & animū attentū emolliūt atq; trans-
 formant. Vnde malleo conterētī perit,
 igniq; & gladio cōparantur. Præterea
 fidem, spem, charitatem, cæterasq; vir-
 tutes edocent, vt Paulus ad Timotheū
 scribit. *Omnis* (inquit) *scriptura diuinitus*
inspirata, utilis est ad docendum, ad argu-
endum, ad corripiendum, ad erudendum
in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad vo-
ne bonum instructus. Porro precatio po-
 ra in cælum subducit affectū, in quam
 arcem animus humanus per fidē, spem,
 & charitatem sublatuſ si fuerit, ab ho-
 stibus spiritalibus neutiquā expugna-
 ri poterit. Quis enim est qui contra
 Deum præualeat? Qui si pro nobis fia-

Jerem. 23.

Hebræ. 4.

Ephē. 6.

2. Tim. 3.

Precatio.

370.1.

Rom. 8.

DE
 rit, quis
 proculd
 ritareq;
 vt scrip
 minus (i
 cantibus
 tum se f
 diet, &
 ipse fut
 cunque
 cipietis.
 illum, r
 bis, scit
 digean
 inflect
 interp
 mur or
 storum
 ne De
 dator
 mus,
 dem c
 seren
 effici
 ra, qu
 Non
 audit
 suam
 intel
 semp
 clina

rit, quis contra nos? futurus est autem
 proculdubio, si fide & spe firma, cha-
 ritateq; ardente eum inuocauerimus:
 vt scriptura diuina docet. *Prope est Do-*
minus (inquit Propheta) *omnibus inuo-*
cantibus eum in veritate. Voluntate timen-
tium se faciet, & deprecationem eorū exau-
diet, & saluos faciet eos. Hoc & Christ⁹
 ipse futurum pollicitus est. *Omnia que-*
cunq; petieritis in oratione credentes ac-
cipietis. Vult autem Deus vt precemur
 illum, nō vt doceamus quo opus sit no-
 bis, scit enim, vt Christus ait, quib⁹ in-
 digeamus antequam petamus. Verū vt
 inlectamus, vt familiares efficiamur
 interpellationis frequētia, vt humilic-
 mur orando, vt que peccatorum no-
 strorum sepe recordemur, quamque fi-
 ne Deo nobis non sufficiamus, sed illū
 datorem omnium bonorum agnosca-
 mus, & petendo credamus. Quæ qui-
 dem dum à nobis fiunt, corda nostra
 serenantur ac purgantur, capacioraque
 efficiuntur ad excipienda diuina mune-
 ra, quæ spiritaliter nobis infunduntur.
 Non enim ambitione precum nos ex-
 audit Deus, qui semper paratus est dare
 suam lucem nobis, non visibilem, sed
 intelligibile & spiritalem, sed nos non
 semper parati sumus accipere, cū in-
 clinamur in alia, & rerū temporalium,

R 5 cupi-

Psal. 144.

Matth. 21.

Marc. 11.

*Cur Deum
oramus.*

Matth. 6.

Chryso. ho-

mil 19. in

Matth.

368. 26.

*Aug lib. 2.
de sermo.*

*Dominici
monte. epi.*

121.

Quid est oratio
Hommilia. 31.
in Genesin.
386. 1.

Theoph. super
Matth.

Joan. 4.
Matth. 15.

Luc. 22.
Matth. 6.

De orando
Deo ad
Proban.

cupiditate obtenebramur. Quid autem sit oratio dicendum est. Oratio (vt Chrysostomus describit) est colloquium cum Deo. Vel, vt Augustinus, est mentis deuotio, id est, conuersio in Deum, per piuum & humilem affectum. Potest & sic defini. Oratio est eleuatio mentis ad Deum, qua ab eo salutaria petuntur. Mentis quidem eleuatio in oratione requiritur, nam non strepitus labiorum, sed ardens animi votum tanquam intentissima vox ferit aures diuinas. Cum enim Deus sit spiritus, eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare, inquit Christus. Qui alibi de Iudæis loquitur: *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me.* Hic affectus mentis si diuertitur fuerit, non est vituperandus. Nam & de Christo scriptum est, quòd pernoctauerit in orando, & quòd prolixius orauerit. In affectu itaque mentis est oratio, non in multiloquio, docente Christo: *Orantes nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt.* Putant enim quòd in multiloquio suo exaudiantur. Absit ab oratione, ait Augustin. multa loquutio, sed non desit multa precatio, si fertens perseuerat intentio. Nam multum loqui est in orando rem necessariam superfluis agere verbis, mul-

Multum autem precari, est ad Deum, quem precamur diuturna & pia cordis excitatione pulsare. Siquidē plerūq; hoc negocium plus gemitibus quā sermonibus agitur, plus fletu quā affatu. Ponit autem lachrymas nostras in cōspectu suo, & gemitus noster non est absconditus ab eo, qui omnia per verbum condidit, et humana verba non quarit, hęc ille. Ut autem mens ad

Multum loquens orando.

374.14
312.5.

Deum in oratione eleuetur, idque non inutiliter, fides, spes, charitas in primis requiruntur. Fides enim (vt ait Augustinus) credit: spes, & charitas orant, sed sine fide esse nō possunt, ac per hoc & fides orat, p̄pterea quippe dictū est:

Quomodo mens in orando eleuatur ad Deum.

Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? Qui enim credit se ex seipso infirmum, & peccatis obnoxium, nec citra diuinum donum aliquid habere aut valere: præterea Deū esse omnipotentem, misericordem, omniumque bonorum datorem, is certē illum precabitur, neque credens q̄ propheta faciendū admonet, festinabit, quin sperās expectabit. Qui enim ferre moram non potest, is neq; constantiā, neq; fidendi perseuerantiam cōseruare potest. Diffidens autem, bona quæ petit non accipit: Qui

In Enchir. ad Laurentium ca. 7. Roma. 10.

Psalm. 28.

Iacob. 2.

enim hesitat, ait Iacob⁹, similis est fluctui maris qui à vento mouetur, & circumfer-

tur, non ergo existimet homo ille quod aliquid accipiat à Domino. Præterea diffidens, grauissimas pœnas diffidentia luit, vt antea ostensum est, vbi de fide & spe egimus. Vt autē omnia officia Christiani hominis sine charitate tepent, vbi luci ostensum est à nobis, cū de charitate scripsimus: ita et oratio friget maximè, nisi charitate Dei, et proximi subleuetur. Et vt maximè peccator precaturus has virtutes perfectas nō habeat, in primis tamen gradibus earum consistere potest, alioqui orare non poterit, nisi forte is peccator sit qui se peccatorem non sentiat, & qui excusationes in peccatis quærat, vel qui lætatur cū malè fecerit, aut qui in corde suo dixerit Deum non esse. Is enim ab oratione alienus erit. Et quamuis has virtutes in oratione petamus, non tamen absurdè has ante orationem requirimus, non quidem perfectas sed seminaria illarū. Quemadmodū & Apostoli Christum rogarunt, dicentes: Domine, adauge nobis fidem. Sunt autem duo opera quæ orationi cōmodè iungūtur, et ad orandum homines expeditiores faciūt, si tamē in fide & charitate fiant, ieiunium & eleemosyna. Bona est (inquit Tobias) oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quàm thesauros auri recondere. Nec Christus temerè

Charitas.

313.13.

Proscatallipis.

Luc. 17.

Ieiunium.

Eleemosyna.

Syna.

Tobias 12.

temerè hæc tria, ieiuniū, eleēmosynam,
 & orationem apud Mattheum cōiun- *Matth. 6.*
 xit, & Esaias quinquagesimo octauo.
 Cū enim oratio est ascensus mentis
 ad Deum, crapula autem & ebrietate *LUC. 21.*
 corda grauantur, fit vt non possint ho-
 mines ventri dediri in Deum respicere,
 seu in oratione vigilare. Deinde si quis
 habuerit substantiam huius mundi, & *1. IOAN. 3.*
 viderit fratrem suum necessitatē habe-
 re, & clauerit viscera sua ab eo, quo-
 modo charitas Dei manet in eo? Et qua
 tandem fronte is viscera misericordiæ
 Dei implorabit, qui viscera fratri clau- *387. 10.*
 serit? Eleēmosynam & ieiunium duas
 alas orationis esse dicit Augustinus, *In Psal. 82*
 quibus ad Deum volat. Salutaria au- *Salutaria*
 tem petenda sunt à Deo, vt in defini- *petenda.*
 tione orationis dictum est. Nam nisi
 salutaria fuerint quæ petuntur, ea pe-
 tentes non consequuntur, docente Ia- *Iacob. 4.*
 cobo: *Petit, & nō accipit, eò quòd ma-*
le petat, vt in concupiscentijs vestris in-
sumatis. Quòd si quando accipiuntur *August. ad*
 ea, quæ concupiscentiæ respondeant, *Probam.*
 id cum periculo & detrimento peten-
 tium fit. Quemadmodum Iudæis con-
 cupiscentia carnis inardescitibus, de- *Num. 11.*
 dit Deus petitionem ipsorum, & misit *Psal. 77.*
 saturitatem in animas ipsorum, sed ex-
 pleta concupiscentia, impatientia est

grauiter castigata, quoniam adhuc
ca erant in ore ipsorum, & ira Dei al-
cendit super eos. Atq; eam ob causam
fit, vt licet illa bona esse videntur que
petuntur, Deus tamen non exaudit,
quod magis nostra referat, vt non exau-
diamur. Sicut Paulo accidit. Quum
nim ter rogasset Dominum, vt auferretur
ab eo spiritus Sathane, qui illum co-
laphizabat, audiuit responsum: *Sufficit
tibi gratia mea: Nam virtus in infirmitate
perficitur.* Quod igitur nonnullis im-
patientibus Dominus petatum conce-
dit iratus, Apostolo cōtra negauit pro-
pitius. Plærunque autem Deus dicitur
precatutis, vt congruo tempore det, id
quod ante ostensum est, vbi de spe egimus.
Quamuis autē oratio dicitur pre-
catio, quā à Deo bona postulantur, ta-
men oratio esse dicitur & gratiarum ac-
tio, veluti Anna orare dicitur, pro gra-
tias agere, primi Regum capite primo.
Quin & orare dicitur, qui benefacit. In-
xta illud Sapientis Hebraei: *Deprecatiō
pro peccatis, recedere ab iniustitia. Qui con-
seruat legem, multiplicat orationem.* Sed
& desiderium ante Deum (ait Augu-
stinus) oratio est, etsi continuum desi-
derium, continua oratio est. In quam
sententiam videtur dixisse Paulus: *Sine
intermissione orantes.*

*Oratio pro
gratiarum
actione.*

375.1.

Eccle. 35.

*August. in
Psal. 37.*

1. Theff. 5.

Cum
vna tam
quod ea
ster doc
tionis co
interpel
nis, aut
lendis co
eadem, c
ceat, non
ris iura
nica ora
tionibu

P

Pat

In qu
que in i
mur. D
monem
Nūquid
obliuisci
miserat
noster f
mat, for
tibus pl
diarū, e
inde ap
si mulie

Cum

Cum autem multae sint orationes, una tamen est, quae dominica dicitur, quod eam Christus Iesus Dominus non solum docuerit, qua quidem species orationis comprehenditur, quibus Deum interpellamus, aut pro appetendis bonis, aut pro vitandis malis, aut pro delendis commissis. Et licet alijs verbis eadem, quae in ea continentur petere liceat, non tamen alia. Atque ob id carere iuræ preferenda est. Constat dominica oratio prooemio, & septem petitionibus.

Oratio dominica cur dicta.

August.

Divisio orationis dominicae.

PROOEMIUM
EST.

Pater noster qui es in caelis.

In quo charitatis Dei in nos, nostraeque in illum, & in proximos admonemur. Dei quidem charitatis in nos admonemur, cum patrem appellamus.

Nūquid enim (ait Dominus apud Esaiā) Esaiā. 49.

oblivisci potest mulier infantis sui, ut non misereatur filio suo? Ira & Deus, cum pater noster sit, quomodo suos unice non amat, fouet, complectitur? imò infinitis partibus plus. Est enim pater misericordiarum, et Deus toti consolationis. Ac proinde apud Prophetā eundē subiicit: Etiam si mulier fuerit oblita pueri sui, ego tamen tuus non

2. Cor. 10.

non

ANNOTATION.

non obliuiscar. Nostra uero charitas in Deum excitatur supplexque affectu cum filios Dei, qui sumus homines, esse profiteamur, patrem Deum appellantes. Quid enim filius charius pater esse debet? Et certe magna cura eius tangit animum, qui dicit: *Pater noster*. Vt tanto patre non sit indignus, ne illud audiat, quod Iudæis dictum est: *Filius exaltaui, & enutriui, ipsi autem spreuerunt me*. Et illud: *Vos ex patre diabolistis, & desideria patris vestri uultis facere*. Eo uero quod pater noster à nobis dicitur, charitas proximi omnium bonorum mater introducit, & humanarum rerum inæqualitas prorsus expellitur, & mira Regis cum paupere æqualitas honoris, quantum ad spiritualia ostenditur. Cunctis enim unam atque eandem nobilitatem donauit Deus, cum omnium pater uocari dignatus est. Cuius igitur pater noster dicis, admoneris, ut pro communi corpore preces faceris, & ubique non tam propria commocione quam proximorum petas, omnesque quasi fratres unius patris habeas. De qua re Propheta Malachias ita loquitur: *Nunquid non pater est unus omnium nostrum? Nunquid non Deus unus creauit eos*. Chrysostr. in *Matth.* Quod autem pater noster in caelis dicitur,

Esaiæ. 11.

Ioan. 20.

Chrysostr. in

Matth.

Malach. 2.

Chrysostr. in

Matth.

DE F
dicitur, i
Coeli en
ait) & ter
nius à no
orantium
nis habit
affigitur
ditur, ac
se conter
uoluptat
si habere
Præterea
talibus
Præter h
te oranti
ca excit
impetrat
filijs pet
dedit, v
Christu
lapidem
piscis serp
uum; nu
ergo vos
filijs ues
lestis dat
Iam qui
tutum p
vropote
ctorum
de dicti

dicitur, non eo dicto ibi concluditur.

Cœlū enim (vt ipse apud Hieremiam *Jerem. 23.*

ait) & terram implet, de qua re ante ple-

nus à nobis dictum est, sed eo animus

orantium à terris abducitur, & super-

nis habitaculis, ac regionibus excelsis

affigitur. Patria igitur eo dicto osten-

ditur, ac domus paterna, in qua Deus

se contemplandū suis, nō sine summa

volutate, præbet. Patrē igitur Deum

si habere velis, terrenis ne inhæreas.

Præterea eius potentiā expende, qui in

talibus sedibus se inspicere concedit.

Præter hanc autem charitatis in men-

te orantis, pro cœmio orationis domini-

cæ excitationem iniicitur fides, spesq;

impetrandi. Quid enim iam non det

filij petentibus pater, qui iā hoc ipsum

dedit, vt essent filij? *Quis ex vobis* (ait

Christus) *patrem peti panem, nunquid*

lapidem dabit illi? aut piscem, nunquid pro

pisce serpentem dabit illi? aut si petierit o-

uum; nunquid porriget illi scorpionem? Si

ergo vos, cum sitis mali, nescitis bona dare

filij vestris, quanto magis pater vester cœ-

lestis dabit spiritum bonum petentibus se.

Iam quis diffidat, & desperet se obten-

turum petita, qui Deū patrem habeat,

vt pote omnipotentē, veracem, & cun-

ctorum bonorum datorem, ac proin-

de dictum est: *Nolite vocare vobis pa-*

trem

*Aug. sermo
182. de tēp.*

Luc. 11.

Matth. 23.

trem super terram, vnus est enim pater
 ster, qui in caelis est. Est autem Deus pa-
 ter noster in summa, partim per crea-
 tionem & curā, dicente Propheta: *Quis
 quid non pater vnus omnium nostrum? Non
 quid non vnus Deus creauit nos?* Partim
 propter gratiæ adoptionem, & Chri-
 stianismū, de quo Ioannes: *Dedit eis po-
 testatem filios Dei fieri, ijs qui crediderunt
 nomine eius.* Sed hactenus de proœmi-
 orationis dominicæ dictū est, nunc pe-
 titiones explanandæ sunt. Septem pe-
 titionū orationis dominicæ, primæ tres
 pertinent ad aternitatē, atq; ob id pri-
 mo loco pōnuntur, quōd scilicet sunt p-
 terna priora dignitate: reliquæ vero
 quatuor ad præsentis vitæ necessitatē
 siquidem hæc post hanc vitam cessā-
 bunt, illa verò mansura sunt.

Malach. 2.

Ioan. 1.

August.
Diuisio pe-
titioñ ora-
tionis do-
minicæ.

Prima pe-
titio.

Psal. 66.

PRIMA PETITIO.

Sanctificetur nomen tuum.

Hac petitione precamur, vt Dei ve-
 ri nomen (quod sanctum semper fuit,
 & est adeo vt nulla illi sanctitas noua
 aut maior accidere poterit) cognosca-
 tur, celebretur, laudetur, legitimeq; ab
 omnibus hominibus adoretur. In qua
 sententiam est illud Psalmographicus
Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi

DE F
 hi populi o
 luceat lux
 deant ope
 trem vest
 blasphem
 rum vitar
 per vos blo
 tra prope
 vi sanctu
 Deo, sed
 tem omni
 agnoscat
 hac petit

SECT

Ad

Precar
 Dei nob
 peramur
 mus igit
 mus par
 Vniuers
 est, quat
 et in terr
 sunt. De
 regnum
 tua, in o
 Hoc igit

hi populi omnes. Item illud Christi: Sic. Marc. 5.
luceat lux vestra coram hominibus, vt vi-
deant opera vestra bona, & glorificēt pa- 398 4.
trem vestrum, qui in cælis est. Sicut enim
blasphematur nomen Dei per malo-
rum vitam, iuxta illud Pauli: Nomē Dei Roma. 2. 2.
per vos blasphematur inter gentes. Ita con-
tra propter honos glorificatur, hoc est,
vt sanctum celebratur: quod quidē non
Deo, sed hominibus prodest. Cū au-
tem omnia hac ratione cōdita sunt, vt
agnoscatur & glorificetur Deus, iure
hac petitio prima posita est.

Ratio or-
dinis.

SECUNDA PETI-
TIO EST.

Adueniat regnum tuum.

Precamur hac petitione, vt regnum
Dei nobis etiam veniat, nam illud siue
petamus siue non, sanctis veniet. Peti-
mus igitur, vt nos quoq; regni Dei si-
mus participes. Regnū Dei duplex est:
Vniuersale, & Particulare. Vniuersale
est, quatenus illius potētiæ oīa in cælo
et in terra, et in omnib⁹ abyssis subiecta
sunt. De quo Psalmograph⁹: Regnū tuū,
regnum omnium seculorum: & dominatio
tua, in omni generatione et generationem.
Hoc igitur non petimus vt veniat, so-
lū

August. ad
Probam. et
sermo. 136.
de temp.

Regnū Dei
quotuplex.
Psal. 144.
Psal. 144.

dum in prima petitione petimus, ut in-
 notescat. Particulare regnum Dei est
 duplex, gratiæ, & gloriæ. Primum non
 est aliud, nisi liberatio spiritualis cordis
 à peccato, ac gubernatio animorum &
 conscientiarum nostrarum, de hoc est
 illud Christi apud Lucam: *Regnum Dei
 intra vos est.* Et in Apocalypsi: *Fecit
 nos regnum Deo nostro.* Diuiditur autem
 regnum gratiæ bifariâ, in priuatum, &
 publicum. Illud obtinet Christus, in
 quoslibet quos per fidem regenerauit,
 & iustificauit, de quo est illud Pauli: *Re-
 gnum Dei est gaudium, iustitia, & pax in
 spiritu sancto.* Publicum uero regnum gra-
 tiæ, est Ecclesia militans, de quo Chri-
 stus: *Mittet Angelos suos, & colligent de
 regno eius omnia scandala.* Regnum uero
 gloriæ, est sedes cœlestis, de quo Chri-
 stus: *Venite benedicti patris mei, percipite
 regnum, quod uobis paratum est ab origine
 mundi.* Item: *Qui facit uoluntatem patris
 mei qui in cœlis est, hic intrabit in regnum
 cœlorum.* Petimus igitur hac petitione,
 ut regnum cœleste adueniat nobis. Et
 si non desint, qui hac petitione etiam
 regnum gratiæ à Deo postulari dicunt,
 ut scilicet Deus, quos semel ad sui-
 gnitionem uenire, & à Sathanæ tyran-
 nide liberos esse uoluit, regere etiam ac
 gubernare dignetur, ut in sanctitate & iusti-

DE
 iustitia
 suis, in
 niant. C
 nes gign
 gnitum
 iteaque
 tur, recte

TE

Fiat

Qua
 à Deo,
 ius, que
 gelis, Se
 cut Ang
 ita & no
 nihil face
 ratur in
 uoluntate
 de liber
 tibus sic
 autē in
 luntate
 formari
 fecit, di
 me calix
 lo, sed sic

iustitia illa seruientes cunctis diebus suis, in regnum tandem gloriae perueniant. Cum autem hac ratione homines gignantur, vt Deum agnoscant, agnitum ament & legitimè colant, posteaque coelestem patriam consequantur, rectè hæc petitio secunda ponitur.

Ratio ordinis.

TERTIA PETITIO est.

Fiat voluntas tua sicut in caelo & in terra.

Qua precamur nobis obedientiam à Deo, vt sic fiat in nobis voluntas eius, quemadmodum fit in caelis ab angelis. Sensus igitur preceationis est: Sicut Angeli faciunt voluntatem tuam, ita & nobis eam da facere. Nã sine Deo nihil facere possumus. Qui (vt Paulus ait) operatur in nobis velle & perficere probam voluntate. Sed ea de re latius, vbi egimus de libero arbitrio, & de causis efficientibus fidei, & predestinatione. Petimus autè in hac petitione etiã in aduersis voluntatem nostrã voluntati diuine conformari. Quod & Christus patrè orans fecit, dicens: Pater si possibile est, transeat à me calix iste, veruntamè non sicut ego volo, sed sicut tu. Secunda petitione petitur aduen-

August. ad Probam.

Theoph. super Matth.

Ioan. 15.

Philip. 2.

Matth. 26.

Ratio ordinis.

aduentus cœli, utpote in quibus summa & æterna beatitudo futura sit, tamen & antequam superna illa præstetur habitatio, cœlestia nobis sentienda sunt & agenda, ut illuc perueniamus, iuxta illud Pauli: *Nostra conversatio cœlis est, unde etiam expectamus Salvatorem Dominum nostrum Iesum Christum.* Proinde hæc petitio non ineptè tertio loco ponitur. Atq; hæcenus de tribus petitionibus, quæ ad æternitatem pertinent.

Philip. 3.

Chry. Homilia. 20. in Matth.

Quarta petitio.

QUARTA PETITIO EST.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Hac petitione petuntur temporalia, ad vitam præsentem degendam necessaria, ut est victus, amictus, & cætera id genus. Quæ quidè non labori & sollicitudini magis tribuenda esse, quam benedictioni Dei, atq; ob id cū gratiarum actione percipienda esse, hæc precatio docet, qua vel ob id agnoscendum vitamur.

In vita autem præsentis necessaria hæc esse, nemo est qui nō videat. Hinc illud Sapiētis Hebræi: *In vitâ vitæ hominis panis & aqua & vestimentum, et domus præ-*

tegens turpitudinē. Ea autē à Deo dari testatur Scriptura. *Oculi omnium* (inquit *Psal. 144.*

Psalmodographus) *in te sperant Domine, et tu das illis escā in tēpore oportuno.* Item: *Psal. 146.*

Qui operit celū nubibus, et parat terra pluuiā. Qui producit in mōtibus fœnū, & herbā seruituti hominū. Qui dat iumentis escā ipsorū, & pullis coruorū, inuocantibus eum.

Et alibi: *Omnia à te expectāt vt des illis escā in tēpore.* *Dāte te illis, colligēt: aperiente te manū tuam, omnia implebūtur bonitate.* *Quod verò dicitur in petitione: Pānē nostrū quotidianū, eo adimitur studiū sumptus et deliciarū. Nā (vt Paulus admonet) carnis cura non faciēda in desiderijs.* *In hunc modū & Salomonē postulasē legimus: Mendicitatē & diuitias ne dederis mihi, tribue tantū victui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum, & dicā, Quis est dominus laui egestate cōpulsus furer et periurem nomen Domini.* *Hinc & illud Pauli: Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium, quòd nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.* *Atque ob id hac precatione perimus panem ἐπιούσιον, hoc est, qui substantiæ, & constitutioni nostræ sufficit, quæ sanè non multis eget, iuxta illud CHRISTI: Videte & caute ab auaritia, quia non in abundantia cuius-*

Rom. 13.

Prouer. 30.

1. Tim. 5.

Theoph.

Luca. 12.

cuiusquam vita eius est ex ijs que p[ro]det. *Επιόνσιον* vocabulū positum in h[uius] petitione (quod compositum est ab in[ter] præpositione, id est, supra, & *όνσιον* est, essentia seu substantia) vertitur quidam supersubstantialē, alij quotidianum, quo vocabulo doceri aliqui aiunt, ne vno die cibū singuli consumamus, qui pluribus diebus sufficere possit, alioqui quotidianus non erit. Porro nostrum, additum aiunt propter duas rationes. Prima, quod Deus det nō nobis solū, sed etiam alijs per nos vni potentibus impartiamur. Altera, vt iustis rationibus, non vi, non fraude, necessaria vitæ conquiramus. Nam e ratione nō nostra erunt, sed aliena. Porro particula hodie in precatōe adiecta, tollit solitudinē de crastino. Ac proinde Christus ibidem subdit: *Ne sitis crastinum solliciti, nā dies crastinus curam habebit sui ipsius, sufficit sua diei affligit hoc est, satis malorum affert ipsū tempus, vt non affligamus nosmetipsos solitudine futurorum. Videtur autē hic nō verari præparatio necessarium in futurū, verū sollicitudo. Nam et Christus ipse legitur habuisse Iudam procuratorem loculos habentem, in quibus pecunia, pro coemendis necessarijs, conseruabatur. Quemadmodum*

Hom. 15.
in Matth.

DE
solicitu
putaru
tis solici
aut bibi
duamin
Deo: I
donec re
pic: Vt la
quod bo
mus nec
licitudo
test, vt
Quod si
test add
tē fructu
mur, ci
est, face
est: solici
da, docē
ijcientes
vobis. I
rus est, I
rimus &
sto: Que
adijcient
nis sup
precatio
sti, p
v

solicitudinem tollit, non laborem, ut putarunt Masseliani, cum diceret: *Ne sitis solliciti animæ vestræ, quid esuri sitis, aut bibituri: neque corpori vestro, quibus induamini.* Nā Protoplasto dictum est à Deo: *In sudore vultus tui vesceris pane,* *Gene. 3.*

donec reuertaris in terrā. Et Paulus præcipit: *Vt laboremus, operando manibus suis quod bonū est, ut habeamus unde tribuamus necessitatē patienti.* Aliud autē est sollicitudo, aliud operatio: fieri enim potest, ut sollicitus non sit, qui operatur.

Quod si nemo sollicitus (ut Christ⁹ ait) potest addere ad staturam suā cubitū unū: certe frustra nos sollicitudinē rerū cruciamur, cum ne id quidē quod minimum est, facere possumus. Laborandū ergo est: sollicitudo tamen in Deū proijcienda, docete Petro: *Omnē sollicitudinē proijcientes in Deum, quoniam ipsi est cura de vobis.* Porro labor ita cū fructu futurus est, si primū regnum Dei quæserimus & iustitiam eius, hortante Christo: *Querite primū regnū Dei, & omnia adijcientur vobis.* Non desunt qui panis supersubstantialis nomine in hac precatione, intelligunt corpus Christi, præterea verbum Dei: quæ

vtraque panis nomine in sacris literis appellantur. *Aug. serm. 182. de tēp.*

Hier. in Matthæum

S QVIN-

371.11.
Quinta pe-
nitio.

QVINTA PETI-
tio est.

*Dimitte nobis debita nostra,
sicut & nos dimittimus debiti-
ribus nostris.*

Omnes su-
mus pecca-
tores.

3. Reg. 8.

1. Ioan. 1.

Concupi-
scentia.

67.31.

Prover. 20.

Marc. 2.

Esaia. 43.

Peccata cur
debita vo-
centur.

387.4.

Non est homo qui non peccet, ut Salomon, cuius sententia & Ioannes subscripsit: *Si dixerimus, quonia peccata non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est*, Concupiscentia enim à culpa genitali profecta ad malum sollicitans, in natura humana ratiocines egit altius, quã vt planè in vita hanc euelli possit. Qua fit, vt nemo dicere possit, mundum est cor meum, purus sum à peccato. Peccata aut nemo dimittere potest, nisi solus Deus. De qua re apud Esaiam ad eum modum loquitur. *Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates vestras*. Hac igitur petitione oramus nobis dimitti à Deo peccata nostra, quae hic debita vocantur (vt apertissime colligitur ex eadem petitione à Luca scripta) quòd scilicet ita poena luende noxius sit peccator, sicut debitor solutioni eius quòd debet. Quid autem sit peccatum, & quotuplex ante ostensum est, vbi de peccato egimus.

DE
Quò
ne hac :
toribus
gratiam
ex cord
ximo di
pertè de
minibus
peccata
morabi
Domi
le tamen
paucis
sus est t
deret v
ergo su
stus ad
illos od
tibus. I
lij patri
ri facit
per iusto
diligitis
dem hab
Et si sa
quid an
haec faci
sicut &
Ceteri
eg, et si
lubent

Quòd

Quod verò adiectum est in petitione hac: Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, ostēditur ita nos à Deo gratiam remissionis consequuturos, si ex corde debita in nos commissa proximo dimittamus. Id quod Christus aperte docet. *Si non dimiseritis* (inquit) *hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Quod & parabola memorabili declaravit de seruo, cui licet Dominus dimisisset totum debitum, ille tamen noluit misereri conserui sui pauca sibi debenti, qui propterea iustus est tradi tortoribus, quoadusq; redderet vniuersum debitum. Diligendi ergo sunt Christianis inimici, vt Christus admonet: beneficiendum ijs, qui illos oderunt, orandum pro persecutoribus. Ita enim, dicente eodem, *erunt filij patris, qui in cælis est, qui solem suū oriari facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim (vt subdit) diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habetis? nōne et Publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantū, quid amplius facietis? nonne & Ethnici hoc faciunt? Estote ergo & vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.* Ceterū hic locus orationis dominice, et similes in Euāgelio vindictā prohibentes, intelligendi sunt de priuata

Quomodo à Deo remissionem peccatorum cōsequimur
294.3.
Matth. 6.

Matth. 18.

Inimici diligendi.
368.6.
Matth. 5.

Proscat ali-
ps. 1.
361.13.

Rom. 13.

vindicta, non de publica, quam exerceat magistratus, quem & Paulus ministerium Dei appellat, neque sine causa gladium gestare dicit: Dei enim minister est (inquit) vindex in iram ei qui malum egit. Auxiliū igitur magistratus ad propellendam vim priuatā qui implorant, non peccant.

Sexta petitio.

Et ne nos inducas in tentationem.

Deus nō inducit in tēntationem.

Petimus hac petitione, ne patiarur nos Deus tentari, & à tentatione superrari. Non autem per seipsum inducit Deus in tentationē, sed induci permittit, quem suo auxilio deserit ordine ocultissimo, ac meritis (vt Augustin. inquit) causis etiam sæpe manifestis dignum iudicat ille quem deserat, & in tentationem induci sinat. Ea de re verbofius, vbi de prædestinatione egimus.

Tentatio duplex.

Aug. lib. 2. de consen. Euang.

Est autem tentatio duplex, seductionis, & probationis. De prima est illud Iacobi: Nemo cūm tentatur dicit, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est, ipse enim neminem tentat. Vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde cōcupiscentia cūm conceperit, parit peccatum, peccatum vero

352. 31.

DE P
verò cūm
rat morte
tat vos De
ligatis eu
qui suffer
batus fue
repromiss
tentatio
te ostent

Se
Duob
malum,
cisse dicit
tur: alio
sum, id m
eo illud e
in ciuitate
camur igit
vt nos E
& futura

Partic
est ratum
nus de in
nica dicit
cipio, per
gloriam
tribus pe

verò cùm consummatum fuerit, generat mortem. De secunda est illud: *Tentat vos Dominus Deus vester, vt sciat, si diligatis eum. Beatus vir (inquit Iacobus) qui suffert tentationem, quoniã quum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.* Cur autẽ tentationes Deus permittat, paulò ante ostensum est.

182.14.
Deuter.13.
Iacob.1.

Sed libera nos à malo.

Septima petitio.

Duobus modis appellare solemus malum, vno, cùm malè quenquam fecisse dicimus, quod malum culpæ dicitur: alio, cum mali aliquid esse perpe- sum, id malum pœnæ appellatur. De eo illud est intelligendũ . *Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit?* Precamur igitur hac petitione potissimũ, vt nos Deus à malo pœnæ presentis & futuræ liberet.

Malum duplex.
Au. de libe. ro arbi. l. 1.
Amos 3.

Amen.

Amen.

Particula in fine precatationis posita, est ratum fore precantis. Atque hactenus de interpretatione orationis dominicæ dictum sit, in qua præmissò principio, petimus primò honorem Dei, & gloriam apud omnes fieri. Deinde in tribus petitionibus sequentibus postulamus

Epilogus orationis dominicæ.

lamus conferri nobis bona triplicia. Maxima quidem, quæ sunt coelestia bona. Media autem, quæ sunt spiritalia bona: ut sunt virtutes, & executio mandatorum Dei. Minima verò, quæ sunt temporalia bona, ad corporis sustentationem necessaria. Postremò petimus auferri à nobis triplicia mala. Maxima quidè, quæ sunt peccata à Deo nos separantia. Media autem, quæ sunt tentationes, ad peccatum allicientes. Minima verò, incommoda corporis & animæ. Corporis quidem, ut ægrotatio, & ætuta bonorum temporalium. Animæ autem, ut tristitia, & cætera id genus. Sed ad contextum Scopi Biblici reuertamur.

Spiritum suum sanctum, &c.

De Spiritu sancto egimus in annotationibus de Deo. Dona autem Spiritus sancti (ut de illis pauca dicamus) numerantur: Sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas, timor Domini. De his ita Esaias: *Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientie & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientie & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.*

25. 18.
Esaiæ. 11.

Dona Spiritus sancti.

super eum spiritus Domini, spiritus sapientie & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientie & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.

Homi.

Hominem peccati.

Periphrasis est Antichristi, ex capite *Antichri-*
secundo Epistolæ secundæ Pauli ad *stus.*
Thessalonicenses accepta, quæ ita Pau-

lus depingit: *Ne quis vos seducat vlllo mo-*
do, quoniam nisi venerit discessio primum,
& reuelatus fuerit homo peccati filius per-
ditionis, qui aduersatur & extollitur supra
omne quod dicitur Deus, aut quod colitur.

Quibus verbis indicat Paulus, non ven-
turum Dominum ad iudicium, nisi
prius Antichristus venerit, quem (vt
Chrysostomus ait) appellat ἀποστασία, *Chryf. Ho-*
hoc est, defectionem seu discessionem, *mil. 3. in 2.*
tanquam plurimos perditurum & ab- *Epi. Thes.*
ducturum. Quamuis aliqui intelligant

hoc loco defectionem eã, quæ fit à Ro-
mano imperio, non quodd statim ven-
turus sit post eam, sed quodd non ante.

Vel defectionem ab vniuersali Ecclē-
sia & fide catholica. Hominem autem *Homo pec-*
peccati vocat Antichristum, quod innu- *cati Anti-*
mera mala perpetrabit, & instituet a- *christ⁹ cur.*
lios quoque vt perpetrent. Porro fili- *75. 2.*
um perditionis vocat, quodd et ipse per-

detur. Indicat autem Paulus, quodd non
tantum veri Dei cultum, sed & omnem
alterius præterquam sui idololatriam sub-
latur⁹ sit. De potētia Antichristi Danie-
lis septimo capit. inter cætera scribitur.

- Aspiciebã, & ecce cornu illud faciebat bellum aduersus Sanctos, & preualebat eis, donec venit antiquus dierũ, & iudiciũ dedit Sanctis excelsi, & tempus aduenit, & regnum obtinuerunt Sancti, & cetera. De hac potentia & incremento Antichristi, & Paulus ita scriptum reliquit: *Cuius aduentus secundum operationem Satanae in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis ijs qui pereunt.* Additque cautam aduentus Antichristi. dicens: *Eò quod charitatẽ veritatis non receperunt, ut salu fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.* Hunc aduentũ Antichristi, eiusq; deceptionẽ notat Christus (vt refert Chrysostomus & August.) verbis illis apud Ioannẽ: *Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me, si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Porro diẽ iudicij antecurret & Elias propheta, quem sacra scriptura curru igneo de rebus humanis raptũ testatur, qui quidẽ Iudæos cõuertens est ad Christum, iuxta vaticiniũ Malachia: *Ecce ego mittam vobis Eliã Prophetã, antequã veniat Dies Domini magnus & horribilis, & cõuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: Hoc est,*

2. Theff. 2.

1. Theff. 2.

Homil. 40
in Ioan.

Ioan. 5.

4. Reg. 2.
Eliã aduẽ
tũ.

Malach. 4.

DE
efficiet
est, Iud
intelle
aduent
ex sente
terroga
lias qui

N
Artic
human
num à
bestia v
rem co
refusci
nis (vt
erat) re
set, spe
sapien
fidei ne
ctus,
quã h
lo (ait
mnis, q
multi
vigila
opprob
bunt q
iustiti
perpet

efficiet vt sic intelligant legem filij, id est, Iudæi, quemadmodum patres eam intellexerunt, id est, Prophetiæ. De hoc aduentu Eliæ Christus apud Matthæum ex sententia Scribarum discipulis interrogantibus de Eliæ aduentu, ait: *Elias quidē venturus est, & restituet omnia.*

Aug. lib. de
ciuit. Dei.

Matth. 17.

Mortui resurgent, &c.

Resurrectio
mortuorū.

Articulus hic sublimior est, quàm vt humana ratione attingi possit, cui alienum à vero videtur, vt corpora quæ vel bestia vel ignis absumpsit, vel in puluerem collapsa, & in humore soluta, eadē resuscitentur. Vnde Paulus cùm Athenis (vbi omnis humanæ sapientiæ arx erat) resurrectionē mortuorū predicasset, spermologus appellatus, & à seculi sapientibus irrisus. In hoc igitur arduo fidei nostræ articulo captiuādus intellectus, scripturæq; diuinæ assentiendū, quæ hoc futurū prædixit. In tempore illo (ait Daniel) saluabitur populus tuus, omnis, qui scriptus fuerit in libro vitæ, & multi de his qui dormiūt in puluere terræ auigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiūt plurimos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Particula autem

Actu. 17.

Daniel. 12.

- Aug. c. 23.* multi apud Prophetam posita, notat
li. 20. Ciuitat. Dei. omnes. Ponit enim scriptura aliquando
Iob. 19. pro omnibus multos, id quod Augustinus probat. Et Iob: Scio quod redemptor meus uiuit, et in nouissimo die de terra resurrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum saluatorem meum, quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita hac spes in sinu meo. Et Paulus: Si in hac uita tantum, in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in CHRISTO omnes uiuificabuntur. Id quod futurum indicarunt etiam illi, qui tempore passionis Christi surrexerunt. *Matth. 27.* Multa (inquit Matthæus) corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, & exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, uenerunt in sanctam ciuitatem, et apparuerunt multis. *Aug. li. 22. de Ciuitat. Dei. ca. 20.* Quod si noua corpora Deus creare potest, cui dubium quin & hæc corpora ad immortalitatem restitueret possit? Qualia autem corpora post resurrectionem futura sunt, docet Paulus. *Corpora qualia post resurrectionem.* Sed dicet aliquis, quomodo resurgunt mortui? Quali autem corpore uenturi? *395. 24.* Insi-

DE
 Insiens
 nisi prius
 corpus a
 dum gra
 ceteroru
 cut uult
 corpus. E
 alia clar
 rum: Ste
 te, sic &
 verbis
 poris re
 tes ea in
 ni doce
 pus ad
 prius in
 frugem
 ante m
 porum
 ra sun
 storum
 meriti
 dotes
 erunt
 quit).
 ne.
 gloria
 in vi
 surge
 Paul
 poru

Inspiciens tu, quod seminas, non vivificatur nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius ceterorum. Deus autem illi dat corpus sicut vult, & unicuique seminum proprium corpus. Et pauld post: *Alia claritas solis, alia claritas lune, & alia claritas stellarum: Stella enim à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum.* Quibus verbis Paulus, propter eos qui de corporis resurrectione dubitabant, videntes ea in terra putrefieri, exemplo grani docet, non prius resurrecturum corpus ad immortalitatis fructum, nisi prius in terra mortuum fuerit: sicut ad frugem granum euadere nequit, non ante mortuum. Deinde exemplo corporum cœlestium, quorum alia clariora sunt alijs, docet in resurrectione iustorum, futura illorum pro diuersis meritis diuersa præmia. Quæ autem dotes corporum post resurrectionem erunt, docet ibidem: *Seminatur (inquit) in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale.* Quibus verbis Paulus enumerat quatuor dotes corporum post resurrectionem futuras,

S 6 incor-

Explanatio
verborum
Pauli.

353.14.

Dotes corpo-
rum post re-
surrectione
quæ erunt.

Pholius.

Matth. 22.

Matth. 13.

Cyrillus.

1. Cor. 15.

Osee. 13.

incorruptionem, gloriam, hoc est, pulchritudinem: virtutem, hoc est, potestatem, ut ubi volet spiritus, ibi & corpus protinus erit. Postremo, ex animali, hoc est mortali, quod scilicet ira, tristitia, esurie, siti, & cæteris animæ corporisque affectionibus est obnoxium, erit corpus spirituale, id est, immortale & nullis iam huiusmodi terrenis affectionibus subditum, de qua re & Christus ad eum modum loquitur: *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut Angeli Dei in celo.* Et alibi: *Iusti fulgebunt sicut Sol in regno patris eorum.* Quævis autem omnium corpora immortalitatis induta gratiam resurgent, non omnes tamen immutabuntur, sed inhonorati permanebunt impij, soli verò immutabuntur iusti. Id quod Paulus innuit, cum dicit: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem. Quum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria, ubi est mors victoria tua! ubi est mors stimulus tuus?*

Sede-

DE I
Sede

Cum
ta cernan
quandoq
turum,
dum ex d
scieria hu
ut non ti
& poena
putent q
ut & gen
instincti,
turi iudic
ne expres
inde beat
tio. Eius
sacris ext
illud Ecc
tet Deus i
ne bonu
mini exer
excelsu
igne veni
reddere in
crepatione
Dns diju
te dies ve
rui oes sup
pula. Hu

*Sedebit in maiestate sua
iudicaturus, &c.*

*Iudicium
vniuersale
392.30.*

Cum indiscreta omnia ferè in hac vi-
ta cernantur, consentaneum est iudicium
quandoque bonorum & malorum fu-
turum, ac cuique pro meritis tribuen-
dum ex diuina iustitia. Quod & con-
sciencia humana indicat, cuius vis ea est,
vt non timeant qui nihil comiserunt,
& poenam semper ante oculos versari
putent qui peccarint. Hinc factum est
vt & gentiles cogitationibus proprijs
instincti, nostraq; longius odorati, fu-
turi iudicij umbram quandam atq; imagi-
nem expresserunt: inde Elysius campus,
inde beatorum insulae, inde Tartari men-
tio. Eius iudicij euidentissima in literis
sacris extant varicinia. Inter caetera est
illud Ecclesiasticis: *Cuncta quae sunt, addu-
cet Deus in iudicium, pro omni abscondito si-
ne bonum sine malum sit.* Et Esaiæ: *Dies Do-
mini exercituum super omnem superbum &
excelsum.* Et alibi: *Quia ecce Dominus in
igne veniet, & quasi turbo quadrigae eius
reddere in indignatione furorẽ suum, & in-
crepationem suam in flamma ignis: quia in igne
Dñs diiudicabit, &c.* Et Malachiae: *Ec-
ce dies veniet succesa quasi caminus, & e-
ruunt omnes superbi, et omnes facientes impietatem, sti-
pula.* Hunc diem ibidem vocat Malachias

*Sententia
gentilium
de iudicio
extremo.
Chry. lib. 2.
contra vi-
tup. mona.
vita.
Eccle. 12.
Esai. 2.
Esa. 66.*

Malach. 4.

2. Cor. 5. 183. 10. 405. 2. *magnum & horribilem. Pauli item: omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque proprium corporis prout gessit, siue bonū siue malum.*

Matth. 12. *Christi item apud Matthæum: Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Scire autem velle tempus aduentus Domini, nihil aliud videtur, quam scire velle quod ipse Dominus aut scire neminem posse, dicit etenim: De die autem illo & hora nemo scit, ne angelus quidem in cælo, nisi solus pater. Sicut autem in diebus Noë, ita erit & aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuiū comedentes et bibentes, nubetes, vsq; ad eum diem quo intrauit Noë in arcā, & non cognouerunt donec venit diluuiū, & tulit omnes: ita erit & aduentus filij hominis. Voluit autem Dominus hunc diē aduentus sui esse ignotū: quoniam & finē vitæ nostræ, ad excitandū nos, quod semper in officio sumus: & in ea qua vocati sumus vocatione parati veniamur. Nam si constaret, quo tempore mors obeunda esset, plurimi inueniretur qui bacchanalia viuētes, rationem bene viuēdi in longū tempus differrēt. Appetēte autē morte moerore et terrore, permoti & concussi ad obeunda munia hominis inepti redderentur.*

Cur Deus diem iudicij extremi ignotū voluit, et tempus mortis

DE F
Viuorū
minus iuc
in aduent
moriturū
sunt aliqu
nente in c
ruptionē
reputari p
verò hi qu
defuncti
De qua re
qui residu
eorū qui
non preue
latione se
antea mo
periētur,
glorificā
su & in v
scendet de
sunt, hoc
tut sunt,
sed merit
torum, v
nos qui v
piemur cu
in aëra, &
Sicut aut
ne aut n
rū omni
biq; spler

Viciorum autem nomine quos Dominus iudicaturus est intelligendi qui in aduentu Christi supererunt subito morituri & reuicturi. Quauis non desunt aliqui qui sentiant eos, anima manente in corpore, immutandos ad incorruptionem & immortalitatem, hocq; eis reputari pro resurrectione. Mortuorum vero hi qui ab Adam vsq; in eum diem defuncti sunt, reuicturi tamen subito. De qua re ita Paulus: *Nos qui viuimus, qui residui sumus, in persona loquitur eorum qui tunc viuēt, in aduentū Domini, non preuentemus eos qui dormierūt, translatione scilicet ad gloriā, quoniā & qui antea mortui sunt & si qui tūc viui reperierūt, vna obuiā Christo prodibunt glorificādi, quoniam ipse Dominus in iusu & in voce archāgeli, et in tuba Dei descendet de cælo, & mortui qui in Christo sunt, hoc est, qui olim in Christo mortui sunt, resurgent primi, non tempore, sed merito & dignitate respectu dānatorum, vt aliqui interpretantur. Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiā Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.* Sicut autem fulgur non indiget precōne aut nuncio, sed in momento temporū omnibus apparet, sic aduētus ille vbique splendere statim incipiet. Id notat Christi-

Viuī quos Dominus iudicabit qui intelligendi.
Aug. de fide & symb. August. de dog. eccle.

1. Thess. 4.

Chrysost. in Matth.

Christi-

Matth. 24. Christus apud Matthæum: Sicut fulgur exit ab Oriente & apparet usque in Occidente, ita erit & aduentus filij hominis.

Quod autē Paulus ait sanctos iudicatos de mundo, hoc iudicium intelligendū per vitam contrariam.

Iudicij extremi diem signa precedentia describit Christus apud Lucā: Erū, inquit, signa in sole & luna et stellis, &c.

Matth. 24. Signa hæc explicat Matthæus Euangelista: Sol obscurabitur, & luna nō dabit lumen suum, & stellæ cadēt de cælo. Et subdit: Apparebit signum filij hominis in cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ, et videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute & gloria multa.

Cruz. Crucem appellat signum tanquam tropheum & insigne regum, quod apparebit ad arguendos incredulos testimonij causa, veluti si quis lapide percussus ostendat lapidē. In iudicio eo qui beati ex operibus misericordiæ cognoscetur, vocabuntur ad promissam hereditatem. Contra immercordes & improbi in ignem æternum mittentur, ut Matthæus scribit.

Matth. 25. Tunc finis erit, regnumq;
Deo patri tradet.

Est imitatio verborum Pauli ex capite quindecimo primæ epistolæ ad Corinthios.

DE I
rinthios
Nam, v
sunt oper
impetu tr
calore sol
pam int
in meliu
Novos ve
missa eru
nis in A
quit, cœle
mum en
Tradet a
id est, E
nē elect
Deus, d
tra vos e
ea domi
rillus en
tantur,
quod es
perturb
a dāmo
patri tra
verba P
leuerit e
id est, d
quam e
autem
fiæ, ab
accepit.

rinthios: Finis autē erit generationis. 2. Pet. 3.
 Nam, vt Petrus ait: terra & quae in ipsa *Mundus*
 sunt opera exurentur, quin & cœli magno *qualis fuit*
 impetu transibunt, elementa verò magno *rus post iu-*
 calore soluentur. Ne autē putaret quis- *dicium vni-*
 piam interituram eorū substantiā, sed *uersale.*
 in melius immutandā, subdit Petrus:
 Nonos verò cœlos & nouā terram & pro-
 missa eius expectamus. Cui & illud Ioan-
 nis in Apocalypsi simile est: *Vidi, in- Apoc. 21.*
 quit, cœlum nouum & terram nouā. Pri-
 mum enim cœlū & prima terra abiit.
 Tradet autem regnum Deo patri Christus,
 id est, Ecclesiā fidelium & congregatio- *Christus*
 nē electorū, non quod in eo non regnet *quomodo*
 Deus, dicente Christo: *Regnum Dei in-*
 tra vos est: sed quod non nihil adhuc in *intelligen-*
 ea dominetur peccatū & diabolus. Cy *mus tradere*
 rillus enim & Photius Græci interpre- *regnū Deo*
 tantur, tradere regnū Deo patri, pro eo *patri.*
 quod est electorū Ecclesiam ab omni
 perturbatione & afflictione liberā, &
 à dæmonū insidijs & insultibus tutam
 patri tradere, quod indicant sequentia
 verba Pauli: *Cum euacuauerit, id est, abo-*
 leuerit et enernauerit *omnē principatum,*
 id est, dæmonū potestatē & tyrānidem
 quam exercent aduersus fideles. Neq;
 autem cum patri regnū tradet Eccle-
 siæ, ab sese abdicat: sicut cum à patre
 accepit, non illi abstulit.

Paræ-